

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Zdravotně sociální fakulta

**ETIKA JAKO VÝUKOVÝ PŘEDMĚT V RÁMCI PROFESNÍ
PŘÍPRAVY SOCIÁLNÍCH PRACOVNÍKŮ**

bakalářská práce

Autor práce: Jitka Kňourková Růnová
Studijní program: Sociální politika a sociální práce
Studijní obor: Sociální práce ve veřejné správě
Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Ondřej Doskočil, Th.D.
Datum odevzdání práce: 3.5.2012

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá problematikou etiky jako výukového předmětu v rámci profesní přípravy sociálních pracovníků. Práce obsahuje teoretickou a praktickou část.

Teoretická část je založena na poznatcích získaných z knižních, časopiseckých, elektronických zdrojů a jsou zde popsány všechny prvky související s etikou: etické otázky a normy, konflikty, argumenty, komunikace apod. Teoretická část dále obsahuje postupy při výuce na vysokých školách. Stěžejním prvkem v předkládané bakalářské práci jsou principy a normy Asociace vzdělavatelů v sociální práci. (dále Asociace).

Pro účely praktické části práce byly osloveny školy, které jsou řádnými členy Asociace vzdělavatelů v sociální práci, tyto školy byly požádány o poskytnutí sylabu předmětu zabývajícího se etikou, vyučovaného na dané škole. Informace získané cestou žádosti, podpořené vyhledáváním na oficiálních internetových stránkách škol, byly podrobeny metodám obsahové analýzy a komparace. Ze závěru praktické části bakalářské práce vyplývá, že v sylabech etických předmětů oslovených a porovnávaných vysokých škol vždy chybí určité informace, které by mohly být pro studenty informacemi důležitými či zásadními. Při podání kompletních a ucelených informací ze strany školy získává student přehled o požadavcích k absolvování předmětu.

Hlavním cílem této práce bylo zjištění dodržování standardů a skutečného stavu zařazování předmětu etika mezi vyučovací předměty na vysokých školách, které patří mezi řádné členy Asociace vzdělavatelů v sociální práci. K tomuto cíli konstatuji, že členové Asociace vzdělavatelů v sociální práci dodržují standardy výuky etiky v rámci profesní přípravy sociálních pracovníků. Stanoveným dílčím cílem bakalářské práce bylo vypracování návrhu ideálního sylabu, tento je sestaven na základě požadavků Asociace vzdělavatelů v sociální práci a odstraněním nedostatků ze sylabů komparovaných vysokých škol. Práce je uceleným průnikem do problematiky výuky etiky v rámci profesní přípravy sociálních pracovníků.

Abstract

ETHICS BEING THE LEARNING ACTIVITY WITHIN SOCIAL EMPLOYEES TRAINING

This Bachelor's Thesis deals with the area of ethics being the learning activity within training of social employees. The thesis contains a theoretical and practical part.

The theoretical part is based on the knowledge obtained from book, magazine and electronic resources and all elements related to ethics are described here: ethic questions and standards, conflicts, arguments, communication etc. The theoretical part further contains educational procedures at universities. The crucial element in the presented Bachelor's Thesis are principles and standards of the Association of Educators in Social Work (hereinafter referred to as the Association).

Within the purposes of the practical part there were addressed schools being members of the Association of Educators in Social Work and these schools were asked for providing a syllabus of the subject dealing with ethics taught at the relevant school. Information obtained based on the request, supported by searching the official web pages of the schools, were subject to content analysis and comparison methods. From the conclusion of the practical part of the Bachelor's Thesis it results that always certain information that could be important or essential for students is missing in the syllabi of ethic subjects of the addressed and compared universities. Providing complex and comprehensive information by the school students obtain an overview of requirements for the subject graduation.

Main target of this thesis was to find out adherence to standards and actual situation of incorporation of the subject of ethics among other subjects taught at universities being members of the Association of Educators in Social Work. Regarding this target I state that members of the Association of Educators in Social Work adhere to standards of ethic education within the training of social employees. The set partial target of the Bachelor's Thesis was to process a draft ideal syllabus and this was composed on the basis of requirements of the Association of Educators in Social Work and correction of deficiencies from the syllabi of the compared universities. The thesis is a complex breakthrough into the problem of teaching ethics within the training of social employees.

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to – v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných fakultou – elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 3.5.2012

Poděkování

Dovoluji si touto cestou poděkovat vedoucímu mé bakalářské práce Mgr. et Mgr. Ondřeji Doskočilovi, Th.D. za cenné rady, připomínky a odborné vedení.

Zároveň děkuji celé své rodině za toleranci a podporu.

OBSAH

ÚVOD	7
TEORETICKÝ RÁMEC	8
1.1 Definice etiky a etické normy	8
Etické otázky jako součást profese	12
Intuicionismus	13
Emotivismus	13
Dobro jako očekávání	13
Etický vývoj jedince	14
Osobnost a etika	15
1.2 Etika v souvislosti s dalšími jevy	17
Etika v masové komunikaci	17
Etická argumentace	17
Etika a konflikty	18
1.3 Mezilidská komunikace	18
1.4 Proces výuky	19
Všeobecné principy výuky na VŠ	21
1.5 Sociální práce	22
Cíle sociální práce	23
Aktivity sociální práce	24
Vztah sociální práce k jiným disciplínám	25
1.6 Sociální etika a etika v sociální práci	27
Teorie sociální etiky	28
Etické problémy a dilemata	29
Etický kodex sociálních pracovníků	29
Cíle sociální etiky	30
1.7 Standardy asociace vzdělavatelů v sociální práci	30
Minimální standard vzdělávání	31
Cíl výuky	31
Cílové kompetence	32
Doporučený obsah výuky	32

Doporučení pro výuku vydané Asociací vzdělavatelů v sociální práci.....	32
CÍLE PRÁCE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY	33
METODIKA	34
VÝSLEDKY	35
1.8 Získání sylabů škol	35
1.9 Analýza sylabů.....	38
Název předmětu.....	39
Způsob zakončení předmětu.....	40
Forma výuky.....	41
Počet hodin výuky předmětu týdně	42
Typ zkoušky	43
Povinnost vypracovat seminární práci.....	44
Docházka	45
Povinná literatura.....	46
Osnova vyučovaných témat.....	50
DISKUZE	54
ZÁVĚR	59
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	61
SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ.....	64
KLÍČOVÁ SLOVA	65
PŘÍLOHY	66

ÚVOD

Etika jako věda o morálce je v současné době zařazována na vysokých školách sociálního zaměření většinou jako úvodní předmět prvních ročníků. Pravděpodobně z tohoto důvodu je chápána studenty jako pouhý nástin určitých pravidel, která vedou ke krátkému zamyšlení nad problémy a dilematy souvisejícími s budoucím povoláním sociálního pracovníka. Na vysokých školách vedených mezi řádnými členy Asociace vzdělavatelů v sociální práci je výukový předmět etika většinou zařazován do prvních ročníků v rámci jednoho semestru, což je pro pochopení smyslu předmětu nedostatečné penzum. Od sociálních pracovníků je očekávána spontánní pomoc druhým. Schopnost empatie a navázání kontaktu je u pomáhajících profesí samozřejmostí. V současné době je předmět etika a filozofie veden mezi základními předměty s popsáním rozsahem, cíli a doporučenými kompetencemi dle minimálních standardů (norem) Asociací vzdělavatelů v sociální práci, která doporučuje rozdělení těchto dvou předmětů. Filozofie by podle tohoto doporučení měla časově předcházet předmětu etika. Etika přináší studentům vysokých škol, byť pouze v jednosemestrální dotaci, návod k zamyšlení se nad vztahem člověka k sobě samému a k postoji k životu a následně pak k okolnímu světu. Etika jako výukový předmět by měla být vzhledem ke své obtížnosti a v neposlední řadě vzhledem k úzkému vztahu s výkony pomáhajících profesí, zařazována mezi nejdůležitější předměty vybraných vysokých škol zaměřených na přípravu sociálních pracovníků.

Julij Krelin řekl: „Etika je jenom jedna – demagogie mohou být různé“. S tím souhlasím. Etika a etické chování by mělo být vlastní každému člověku, ovšem každý člověk cítí etiku jinak. Myslím si, že etika je podceňována a mnoho lidí opomíjí její vysoký význam nejen v profesích, které se musí potýkat s různými etickými problémy (sociální pracovníci, lékaři, učitelé, psychologové, soudci a právníci atd.), ale i v běžném životě, kdy máme mít zájem o to, chovat se k sobě vzájemně lépe.

TEORETICKÝ RÁMEC

1.1 Definice etiky a etické normy

Etika má svůj původ v řeckém slově *ethos*, což znamená *zvyk, mrav, obyčej*, popřípadě i *zvláštnost*. Z toho můžeme vyvodit, že se jedná o nauku zabývající se správným jednáním v lidské komunitě. V původním slova smyslu totiž *ethos* znamená *stáj* a ve vztahu k člověku pak *společné místo (na bydlení)* dané určitým původem. [1]

Vývoj etiky je obdobný jako vývoj filozofie, tedy počínaje obdobím mýtickým až k vytváření racionálních základů vycházejících z promyšleného zpracování problému. Z historického hlediska má zásluhu na vytvoření etiky, jako vědy o jednání lidí ve společnosti, Aristotelés, a to zejména díky svému dílu *Etika Nikomachova*. Zde se věnuje individuu respektujícímu obecný prospěch (blaho státu). Tím je také formulován prostředek k dosažení konečného cíle člověka, kterým může být lidská blaženost. Mravné, a tedy etické, bylo tehdy vše, co vedlo k lepšímu životu na tomto světě, tudíž etiku můžeme podle Aristotelova pojetí vnímat jako praktickou filozofii reprezentující vztah člověka ke světu.

Jako o vědě lze však o etice hovořit teprve tehdy, když má daný svůj předmět. Tímto předmětem je morálka, která hodnotí lidské jednání z hlediska dobra a zla, a to porovnáváním se svědomím člověka. Z toho plyne, že pojmy morálka a etika mají odlišný význam, a není vhodné je zaměňovat. Etiku pak můžeme definovat jako filozofickou vědu o správném způsobu života, vycházející z racionálních přístupů a snažící se nalézt, popřípadě i zdůvodnit, společné a obecné základy, na nichž morálka (předmět etiky) stojí. Etika je tedy teorií morálky, filozofickou disciplínou zkoumající morálku, popřípadě morálně relevantní chování a jeho normy. Z tohoto pohledu pak můžeme hovořit např. o filozofické etice vycházející z různých směrů filozofie (stoická etika – odříkání, hédonismus – smyslové požítky, systémy založené na sebezapření a ctnosti apod.). [2]

Na odlišném principu než etika filozofická funguje etika náboženská, která spočívá ve vděčnosti člověka Bohu. Například v křesťanské tradici by měl člověk odpovídat na dar své existence, existence světa, své rodiny, životního štěstí láskou k bližnímu, aniž by z toho očekával nějaký užitek. Takové jednání pak odpovídá smyslu křesťanského pojetí

nezištné lásky. Judaismus etiku chápe jako plnění povinností z lásky k Bohu a v každodenním žití usilují věřící židé především o jednotu ve společenství a ve víře. Z náboženského hlediska bychom mohli o etice hovořit ještě velmi dlouho, neboť existuje velké množství náboženství. Jádrem pochopení náboženského pojetí etiky toho spočívá v tom, abychom si uvědomili, že je sice vhodné a žádoucí, abychom byli obeznámeni s etickými principy náboženství, která se tak významně podílela na utváření evropské kultury, ale na druhé straně etika jistě není monopolem jen jediného náboženství, neboť prochází napříč celou společností. [3]

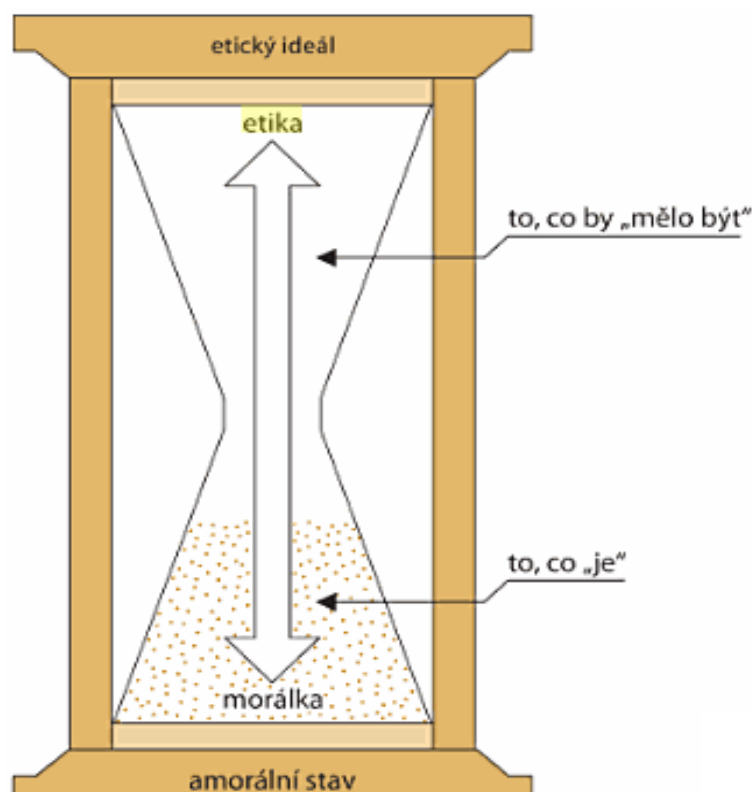
Etiku lze ovšem rozlišovat také dle jiných hledisek. Například když si člověk sám vymezí etické zásady, jedná se o etiku *autonomní*. Jsou-li etické zásady stanoveny z vnějšku, jde o etiku *heteronomní*. Tzv. *individuální* etika se zabývá morálními otázkami jedince, *sociální* etika zase zkoumá tuto problematiku z hlediska sociálních skupin. Důležitá je také *profesní* etika, která aplikuje obecná etická ustanovení v etickém kodexu konkrétní profesní činnosti. Existuje etika lékaře, zdravotní sestry, učitele, soudce, novináře apod. [4]

V současnosti se však s pojmem etika setkáváme často v nových spojeních. Například *biotika* není již chápána jako pouhé synonymum lékařské etiky, ale jako disciplína zabývající se řešením praktických morálních problémů souvisejících se vznikem a průběhem lidského života. [5] Překračuje tak rámec člověka a řeší také jeho začlenění do živé přírody a vztah k životnímu prostředí. S tím souvisí pojmy *ekologická* etika, *environmentální* etika, *geoetika*, *informační etika* atd. Vše je nějakou informací a vše je i nějak spojeno s etikou. [2] Se všemi druhy etiky souvisí určité normy, které jsou formálně či neformálně stanoveny.

Normy můžeme nazvat sociálními pravidly jednání. Právní normy působí tak, že si jejich plnění lze vynutit, zatímco etické normy nejsou vynutitelné, ale jsou přijímány všeobecným cítěním lidí. Široce uznávané normy chování jsou uznávány a souvisí se svědomím lidí. Etika tedy souvisí s přijímanými normami, instituce lidského bytí souvisí s obecně uznávanými mravními normami. [6]

Pojem etika, původem z řeckého *ethos*, souvisí se vším, co znamená mrav, zvyk. Etika je v současnosti vědou, která zkoumá morálku. Chápeme ji jako vědu filozofického charakteru, která zkoumá mravní jednání a chování člověka. V posledních letech se etika a její uplatňování ve společnosti stále více rozmáhá. V zaměstnání, ve vztazích se stále více hovoří o tom, že se k sobě lidé nechovají tak, jak by měli podle „etických norem“.

Na obrázku vidíme vztah morálky a etiky. To, jak se chováme a jak mluvíme s jinými lidmi, závisí na tom, jak cítíme morálku a etiku. Nahoře vidíme etický ideál chování a jednání, zatímco dole na obrázku je zobrazena morálka, která může být neetickým chováním. Každý člověk vidí morálku jinak, co někdo považuje za morální, jiný vidí jako silně nemorální – jedná se zde o subjektivní dojem.

Obr. 1. Vztah morálky a etiky [7]

Etické normy a principy mohou být u každého člověka jiné a při rozhodování o komunikaci s jiným člověkem, vždy zvažujeme následující:

- fakta,

- principy a hodnoty, na nichž je mravní argumentace postavena,
- konkrétní situace.

Vztah etiky a komunikace můžeme zkoumat třemi přístupy:

- *deskriptivní etika* – popisuje mravní rozhodnutí a hodnoty, které zastává konkrétní společnost. To souvisí s faktory odpovědnými za proměnu morálních představ a předpokladů:
- *normativní etika* – orientuje se na normativní prvky, podle kterých se lidé řídí,
- *analytická etika* – rozbor etických pojmů a výroků, nalézání formálních kritérií pro odlišení morálky od ostatních forem společenského vědomí. [7]

Tyto tři přístupy rozdělují vztah etiky a komunikace dle různých úhlů pohledu. Přesně tak lze vnímat etiku – odlišně, dle různých pocitů, subjektivních názorů. Právě tyto přístupy etiku dle nich rozdělují.

Dnešní doba bývá označována jako postmoderní, přičemž jejími rysy je konzum a stále zřetelnější odcizení v lidských vztazích. Tato fakta můžeme pojmenovat jako etický relativismus. Každý tedy vnímá etiku jinak a co je pro někoho etické, pro jiného etické není. Etické hodnoty, které v naší společnosti platily po celá staletí, dnes již zajímají jen málokoho. Důsledkem toho může být nezakotvenost současného člověka v nadčasových morálních hodnotách, a dokonce i narušení sociálních vztahů a hodnot každodenního života. Proto se bohužel stále častěji setkáváme s nezodpovědností nejen na nejrůznějších místech, ale také při výkonu profesí, kde je nedodržování etických standardů velmi nežádoucí a často nebezpečné (zdravotnictví, justice, policie).

Etický relativismus zpochybňuje nadčasové hodnoty, jádro přirozené morálky apod. Povinnost člověka být člověkem v duchu univerzálně přijímaného pravidla „nečinit jiným to, co nechci, aby bylo činěno mně“ bývá mnohými opomíjena. V naší společnosti se stále častěji setkáváme se závažnými problémy, jako jsou například: disociace rodinného života, neúcta k životu, dětská kriminalita nebo ekologické problémy.

Dnešní doba je charakterizována individualismem a většina lidí zapomíná na to, že ne všechno, co člověk umí, také smí. Dnešní člověk si myslí, že smí prakticky cokoliv. [8]

Etické otázky jako součást profese

Ve snaze najít správné řešení etických problémů, se setkáváme s různými připomínkami jako například:

- musíme dodržovat předpisy,
- jde o dobro klienta,
- jde o dobro společnosti,
- největším dobrem pro něj bude, když si „nabije“ ústa a začne o tom přemýšlet,
- hlavně neuškodit,
- takové jednání je lepší, povede k lepším výsledkům,
- hlavní je loajalita ke své profesi.

Záplava obdobných připomínek se může objevit v každé profesi u mnoha výše uvedených problémů. Pokud k následujícím otázkám nedochází, obvykle to znamená, že k rozhodnutí dochází automaticky. Nepřítomnost nejistoty a otázek v podobně složitých situacích tedy není znakem profesionality, ale spíše každodenního stereotypu. Každá situace je jedinečná a neopakovatelná a nelze se na ni plně předem připravit. Můžeme jen mít své obecné etické pocity vycházející z individuálních odpovědí na následující otázky:

- co je to vlastně dobro?
- jak lze získat pravidla vedoucí k dobru?
- jak lze tato pravidla aplikovat?

Na tyto otázky existuje celá řada možných odpovědí, přičemž lidé si volí řešení obvykle bez hlubšího zamyšlení na základě vlastních preferencí. Je to škoda, protože tento přístup často nebere v úvahu potřebné souvislosti, které sice nejsou na první pohled patrné, ale mohou být důležité, a může proto být jen povrchní. Požadavek odpovědnosti za své skutky u sociálního pracovníka totiž vyžaduje vědět, proč jedná tak a ne jinak. Je přirozené, že často nemáme čas se zastavit a začít promýšlet různé varianty. Jak tedy člověk má dospět ke správnému rozhodnutí, když nemá čas a prostor přemýšlet o konkrétní situaci?

Etice jde především o dobro, od něhož lze pak odvodit, co bude špatné. Existují tři nejznámější teorie výkladu dobra. Dobro můžeme sledovat z několika úhlů pohledu:

subjektivně, objektivně a mravně. Mnoho filozofů a jiných vědců se definici dobra vyhýbá, protože ona subjektivní stránka znamená, že každý člověk vnímá dobro (a jeho protiklad zlo) jinak.

Intuicionismus

Slovo intuice dnes znamená „dojem, tušení“ atd. Původní význam tohoto slova pochází z latinského „intueor“, což můžeme přeložit jako „mít do něčeho vhléd“. Intuicionismus vychází ze skutečnosti, že čím je něco složitější, tím lépe se to definuje. Dá se to popsat rozkládáním na základnější a jednodušší pojmy. Podle této teorie je člověk definován jako „živočich rozumový, živá bytost“. „Těleso neživé?“ se již definuje hůře, jako „trojrozměrné hmotné jsoucné“. Nejde totiž dost dobře rozkládat na něco základnějšího.

Intuicionismus pokládá pojem „dobrý“ za podobně základní a jednoduchý pojem, který se v podstatě nedá dál rozkládat. Co je to dobro, nelze jednoduše definovat, člověk ho musí pochopit sám. Cestou k pochopení dobra tedy není definice, ale rozumový vhléd nebo intuice. Pochopení dobra má každý člověk už od dětství, aniž by se mu dostalo nějakého školení.

Emotivismus

Tento přístup se zakládá na emocích. Emotivismus pokládá za dobré to, co vzbuzuje příjemnou odezvu, tedy to, co se mi líbí a co ne. Hodnocení nějakého jednání je tedy v tomto případě založeno na subjektivitě. V emotivismu vidíme výraz současné krize etiky, která se dostala do ryzího subjektivismu. Nejde totiž o to, co je objektivně dobré, ale o to, co se mi líbí. Při střetu různých řešení na různé otázky je pak vůle lidí měřítkem, které nelze ignorovat. [9]

Dobro jako očekávání

Dalším přístupem je chápání dobra jako něčeho, co odpovídá nějakému očekávání. Samotná žádost ale nestačí, dobro musí být nějakým způsobem hodnotné. Proto můžeme mluvit o dobru jako o něčem, co je:

- ušlechtilé
- užitečné
- přinášející potěšení

Tento přístup je založen na analýze cílů lidského jednání. Člověk směřuje ke svému cíli jako k něčemu, co určitým způsobem uspokojuje jeho přání (žádost). Tím, co je uspokojuje nebo naplňuje, je dobro vztahující se k lidské osobě. Za normálních okolností pak toto naplnění vede k uspokojení. Ne vždy ale to, co člověka uspokojí, je mravně dobré. Na otázku co je mravně dobré existuje celá řada odpovědí. Podle některých je to něco, co člověku působí slast – co mi prospívá, to je dobré. Jiní tvrdí, že mravně dobré je to, co náš mravní cit schvaluje. Člověk směřuje za dobrem, ale tohoto dobra ne vždy dosáhne za pomoci etických prostředků. Volba dobrého cíle ještě automaticky neznamená, že je naše jednání dobré ve svém celku. [10]

<i>vada z nedostatku</i>	<i>ctnost</i>	<i>vada z přehánění</i>
nerozumnost	moudrost (sofia)	opatrnictví
trpění bezpráví	spravedlnost (dikaiosyné)	jednání bezpráví
zbabělost	statečnost (andreia)	opovážlivost
bezcitnost	uměřenost (sofrosyné)	nevázanost

Obr. 2. Ctnosti a vady [10]

Etický vývoj jedince

Mravní rozhodování dospělého člověka vychází z autonomie (člověk má možnost uplatnit určitý ideál – mravní hodnotu – pravda x lež, spravedlnost x nespravedlnost, krása x ošklivost). Buď je zcela nezávislý na jakémkoliv vnějším tlaku, nebo tuto závislost a její míru vědomě přijímá za svou. Tento postoj lze vyjádřit například takto: „Rozhoduji se sám a vím, proč se rozhoduji právě takto a ne jinak. Zním a dokážu sdělit (a možná i obhájit) důvody, které mne v této situaci vedly právě k tomuto rozhodnutí, které považuji za dobré nebo nejméně zlé“. [11]

Rozhodování tedy předpokládá jistou kognitivní zralost osobnosti, která je schopná předem či následně poznat, posoudit a zhodnotit fakta a jejich souvislosti, které člověku umožňují nebo mu dříve umožnily zasáhnout a vyvolat změnu, která měla určitý mravní a etický dopad. Ke změně mohlo dojít jak na straně problému, který člověk řeší, tak i na straně svých vlastních možností vlivu, které člověk má, když usiluje o vyvolání změny ať „k dobrému“ či ve snaze o volbu „mezi dvěma zly“ k dosažení menšího zla. [12]

Právě proto, že mravní ideály na rozdíl od právních norem nejsou vynutitelné, vyžadují na straně člověka určitou mravní zralost. Vyžadují jedince, který nejen reflektuje, ale též ovládá různé vnější i vnitřní způsoby chování. Ukazuje se, že morální zralost ovšem není ničím jednou provždy či od počátku daným, ale spíše procesem utváření sebe samého ve vlastním životním příběhu, procesem zrání člověka ke stále větší autonomii, s tím, že někdy se morální vývoj jedince může zastavit předčasně. Někdy je toto zastavení vývoje špatným jevem, protože se pak člověk (nebo především dítě) nedokáže rozvinout a může to pro něj znamenat různé psychické potíže. Jindy ale člověk zvládne překonat překážky a jeho nepříjemné zkušenosti ho posilují.

K mravnímu zralému úsudku dospělý člověk dochází cestou vývoje a růstu. Jedinec si uvědomuje potřebu stále větší autonomie učním prostřednictvím dobře zvládnuté socializace, kdy je druhými lidmi seznamován s množstvím kulturních a morálních tradic, které si má osvojit. Člověk postupně dozrává k jednotlivým výkonům, které obecně odpovídají věkové a sociální skupině, ve které žije. Morální vývoj však zároveň odráží jeho jedinečný životní příběh, setkání s druhými uprostřed různých událostí. Existují individuální rozdíly v mravní zralosti, kdy např. výjimečné osobnostní předpoklady jedince, intenzita a kvalita podnětů v rodině či další vlivy a jedinečný osobní příběh člověka (setkání s konkrétními lidmi, překonávání překážek apod.) mohou morální vývoj urychlit, zpomalit či dokonce i zastavit. [10]

Osobnost a etika

Pozorováním určitých projevů jedince v různých, ale srovnatelných situacích, můžeme určit morální a etický vývoj osobnosti daného jedince. Je možné dospět k charakteristice jedince, označit jej určitou vlastností osobnosti, jako je např. bázlivost, ochota, přátelskost. To nazýváme psychickou vlastností osobnosti nebo také rysem osobnosti. Poznání psychických zvláštností jedince je složitým procesem, odborník musí udělat individuální psychologickou charakteristiku v termínech psychických vlastností či rysů osobnosti. Tyto psychologické charakteristiky se dělí na charakteristiku vlastností psychických procesů (jako např. paměti, myšlení, vnímání – ostré vnímání, uspořádané myšlení, přesné vybavování z paměti atd.) a charakteristiku psychických vlastností osobnosti.

„V obou případech jde o individuální rozdíly v psychice: v prvním případě se týkají psychických procesů, v druhém pak dispozic, resp. jejich projevů. V tomto smyslu Guilford (1959) uvádí, že rys je relativně setrvalý způsob, jímž se jeden jedinec liší od druhého, a chápe rys jako predispozici reagovat určitým způsobem v mnoha různých druhých situacích. Feshbach a Werner (1982) k tomu dodávají, že rys je rozlišující personální charakteristika, která je relativně stabilní a trvalá. Osobnost je pak chápána jako relativně setrvalý vzorec chování a rysů, jimiž se lidé odlišují. Avšak tím ještě otázka, vlastně rysy osobnosti vyjadřují, nebyla zodpovězena. Existuje dvojí pojetí rysů osobnosti:

- rysy vyjadřují relativně konzistentní způsoby chování,
- rysy vyjadřují relativně konzistentní dispozice k určitým způsobům chování.

V obou těchto pojetích je podstatný rozdíl: v prvním případě vyjadřují rysy popisné a v druhém případě vysvětlující pojmy, v prvním případě jsou to na základě abstrakce a zobecnění vyjadřované charakteristiky vnějších projevů osobnosti, ve druhém případě jsou to vnitřní „intervenující proměnné“, resp. vnitřní dispozice, které vnější projevy osobnosti vysvětlují, neboť jsou jejich vnitřními determinanty. Rysy obvykle vyjadřují atributy, tj. na základě pozorování připisované vlastnosti, jimiž se současně vysvětlují charakteristiky chování jedince, přičemž se podává vysvětlení kruhem: chová se líně, protože má dispozici k lenosti, nebo chová se líně, protože je líný.

Podle Graumanna (1960) jsou vlastnosti či rysy osobnosti chápány buď jako abstrakta a illata (vývody), nebo jako dispozice. Existuje dokonce pokus označovat první jako rysy a druhé jako vlastnosti. Cattell (1965) v tomto smyslu rozlišil *povrchové rysy* vyjadřující určité propojení a trsy tvořící způsoby chování, jako je např. zvědavost nebo altruismus, a *pramenné rysy*, které jsou považovány za kořeny nebo psychologické příčiny těchto behaviorálních trsů a jsou označovány také jako faktory osobnosti nebo osobnostní determinanty chování.

Toto rozlišení rysů osobnosti jako vnitřních determinant a jako popisných termínů pro vnější projevy osobnosti je správné, neboť má své zjevné důvody. Chování osobnosti může být popsáno mnoha termíny a ne každý z těchto termínů vyjadřuje současně vnitřní dispozici, neboť pak by bylo možné jen vysvětlování kruhem, jak bylo uvedeno výše.

Rysů jako popisných termínů je mnohem více než rysů jako vnitřních dispozic. Podle Allporta (1937) rysy jsou poslední reality psychologické organizace osobnosti, v tomto smyslu jsou prvky její vnitřní struktury i dynamiky. Tak vzniká otázka rysů jako dispozic, skutečných vnitřních determinant či faktorů chování osobnosti.“ [13]

1.2 Etika v souvislosti s dalšími jevy

V této kapitole je etika charakterizována v souvislosti s dalšími jevy, se kterými se setkáváme při běžném životě téměř každodenně.

Etika v masové komunikaci

Etické chování je velmi důležité ve všech mezilidských vztazích, v rodině, v zaměstnání, mezi přáteli. Jde o to, aby to, co říkáme, bylo pravdivé, aby nedocházelo ke zkreslování, utajování, aby honba za obdivem nevedla k porušování práv jiných lidí. Zde je důležité konstatovat také to, že je důležitá etika při masové komunikaci. [14]

Na každého člověka každodenně působí celá řada médií, která dodávají velké množství informací. Proto by i v tomto druhu komunikace měla fungovat jistá pravidla etiky, a to zejména: pravda a přesnost, právo na pravdivé informace, společenská odpovědnost, profesionální integrita, rozpor mezi osobním přesvědčením a etikou, veřejná dostupnost a participace, nestrannost a nepředpojatost, nezávislost, respekt k soukromí jedince, úcta k univerzálním hodnotám a odlišnosti kultur, respekt k lidským právům, svobodě, neobhajování agrese, odpovědnost vůči zákonu a v neposlední řadě i slušnost a dobrý vkus. [15]

Etická argumentace

Každý člověk při komunikaci s jinými lidmi argumentuje. V popředí férové argumentace stojí otázka, kdo z komunikačních partnerů má lepší argumenty, lepší důkazy. To záleží na tom, čím může člověk své tvrzení podpořit.

Etické argumenty a důkazy mohou vycházet například z vlastní životní zkušenosti a zážitky, z faktů, čísel, výsledků výzkumů, odborných referencí, mohou vyjadřovat užitek, který diskutovaný návrh přináší a přínosné, vlastnosti daného návrhu. Etické argumenty jsou jedinečné a respektují etické, morální a právní normy. Mohou také představovat příklady a srovnání. [16]

Takové argumenty lze uspořádat podle toho, o jakou oblast argumentace se jedná. Můžeme zde vymezit racionální, emocionální nebo morálně-etickou oblast. Z tohoto vymezení vyplývají následující typy argumentací: racionální, emocionální, morálně-etická. Všechny výše uvedené typy argumentování se v každodenním životě obvykle kombinují. V závislosti na tématu a cíli je možno spojovat racionální argumenty s morálními a etickými hodnotami. [17]

Stresovou reakci mohou vyvolávat lidé, kteří stále uhýbají před pohledem druhých, dívají se jinam, při rozhovoru se otáčejí, stále se omlouvají, vysvětlují, ujasňují, snaží se v nás vzbudit lítost, dělají ze sebe „chudáky“, jsou „bezmocní“, sami sebe obviňují za kdeco, neustále si stěžují na své problémy, nemoci, na druhé, na osud, když s námi mluví, mluví jen o sobě, chtějí ovládat rozhovor, neposlouchají, co jim říkáme, skáčou do řeči, odvádějí od tématu, nervózně gestikulují, trhají sebou, těkají, poposedávají a přeseďávají, poklepávají rukama a nohama. [18]

Etika a konflikty

Etika a konflikty při komunikaci je téma, které rozhodně nelze opomenout. Existuje mnoho způsobů, jak řešit konflikty, ovšem nikdy při řešení konfliktů nesmíme zapomínat na to, že je třeba se chovat eticky a morálně. [19] Mezi strategie řešení konfliktů patří například pasivita, delegace, náhoda a strategie vyjednávání a projednávání. [20]

1.3 Mezilidská komunikace

To, jak se k sobě lidé chovají a jak spolu mluví je velmi důležité, protože mezilidské vztahy jsou pro člověka velmi důležitým životním faktem. Mezilidská komunikace by měla být vždy založena na etice a etickém chování, protože jen tak mohou vztahy správně fungovat. [21]

Mezilidská komunikace a etika spolu přímo souvisí – právě to, jak člověk komunikuje s ostatními, jakým stylem s nimi mluví, zda s úctou nebo s pohrdáním, koresponduje s tím, zda se umí chovat s úctou a ctí etiku a její normy. [22]

Už Aristoteles ve starověku pohlížel na etiku jako na nedílnou součást výuky komunikaci, považoval ji dokonce za základ mezilidské komunikace. Etická komunikace

souvisí s etickými problémy, se kterými se setkává ve svém životě každý člověk, a to velmi často.

K etice v komunikaci můžeme přistupovat objektivně a subjektivně. Objektivním pohledem hodnotíme etickou komunikaci jako morálnost nějakého činu a existuje zde celá řada hodnot, přesvědčení, víry jednotlivce, kultury apod. Etická měřítko platí stále a pro všechny lidi a samozřejmě i ve všech situacích. Když se například setkáme se lží, můžeme ji označit jako neetickou. Naopak z hlediska subjektivního závisí etika na hodnotách a víře kultury stejně jako na konkrétních okolnostech. Zde můžeme lež označit za etickou, pokud je jejím následkem něco pozitivního. [23]

Komunikace existovala a rozvíjela se v přírodě ještě před vznikem člověka a z daného stavu se vyvíjela i komunikace člověka. Nástroje komunikace v přírodě jsou neartikulované zvuky, pachy, mimika, postoje těla. I když většinu těchto komunikačních nástrojů využívá člověk i dnes (např. kosmetický průmysl stojí na atavistické komunikaci, v níž žena, většinou nevědomě, dává parfémem signál), komunikace člověka se vyvíjela od neartikulovaných zvuků k sofistikované komunikaci prostřednictvím jazyka a rozvojem řeči. [24]

Komunikace je velice důležitým faktorem v přístupech a metodách sociální práce, pro respektování jedinečnosti každého člověka získáme mnoho informací ze všech forem komunikace. Ke správnému uchopení etické problematiky je pro studenty, kteří se v budoucím povolání budou zabývat pomocí druhým s předností profesionální odpovědnosti před svými soukromými zájmy velice důležité prvotní seznámení s etickým předmětem a průběhem či procesem výuky. Proces výuky je jistou formou komunikace mezi školou a studentem.

1.4 Proces výuky

Proces výuky souvisí s tím, jak byl zpracován sylabus pro daný předmět. Každý předmět vyučovaný na vysoké škole by měl mít sylabus, což je stručný heslový přehled, výtah z toho, co se bude v daném předmětu vyučovat. Sylabus označuje učební osnovu nebo studijní plán. V průběhu výuky musí vše korespondovat a navazovat na sestavený sylabus. Každý vyučující má jiný styl výuky, jinou metodu považuje za vhodnou.

Pro kvalitní výuku je důležité, aby každý vyučující věděl, jak by měl probíhat proces výuky. Pokud toto vyučující neví, pak nemůže dosáhnout toho, že jeho žáci budou

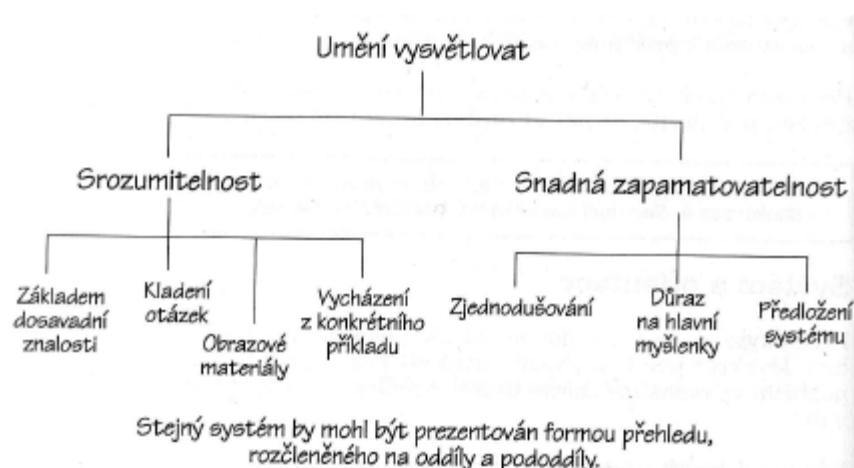
při výkladu vnímat a že se něco naučí. Zvláště důležité je to právě v případech, kdy se jedná o důležité předměty – jako etika pro profese, které etiku nutně potřebují znát.

Proces výuky není jednoduchý a může a nemusí ho provázet mnoho různých vyučovacích metod, přičemž každá z těchto metod má své druhy a principy. Každý vyučující má na výuku vlastní názor, jak učit co nejlépe a nejefektivněji. Do procesu výuky lze zapojit následující prvky: výklad, umění vysvětlovat, umění ukazovat, procvičování pod dohledem učitele, dialogická metoda, diskuse, skupinová práce žáků, hry a simulační hry: aktivní učební metody, hry pro osvojování jazykových a komunikačních dovedností, semináře, učení pro zapamatování, projekty a samostatné práce, kompozice, metoda objevování a řízeného objevování, tvořivost a vynalézavost, učení z textu a vyhledávání informací, učení ze zkušenosti, samostudium a domácí úkoly, vybavovací pomůcky, nebo návštěvy, exkurze a jiné metody.

Schopnost žáků soustředit se je pro výuku klíčová, problémem však je, že někteří žáci se na výklad dokážou podle Petty (kniha Moderní vyučování) soustředit pouhých 5 minut, nejdéle se umí soustředit vysokoškolští studenti, a to 15 až 20 minut, což také není dlouhá doba, vezmeme-li v úvahu to, že při kombinované formě studia nejsou výjimkou 6 hodinové přednášky, které jsou protínány pouze krátkými přestávkami. Proto musí být výklad přiměřeně dlouhý a prokládaný dalšími zajímavými technikami a metodami, aby soustředěnost žáků neklesala. Výklad musí vyučující využívat ve správné míře a se správnou technikou. Důležitý není jen obsah, ale také řeč těla, hlas. Hlasová technika (síla, výška hlasu, monotónnost apod.) znamená nižší či vyšší soustředěnost žáků. Při výkladu je také důležitá slovní zásoba – není vhodné používat nevysvětlené odborné termíny. Vyučující na střední škole by měl mít dvakrát větší slovní zásobu než průměrný středoškolský žák (na vysoké škole je tomu obdobně), proto nesmí zapomínat na srozumitelnost výkladu. Není možné také zapomínat na využívání obrazových pomůcek – tabule, zpětné projektory, modely atd.

Umění vysvětlovat je pro vyučujícího nezbytnou dovedností. Je důležité vysvětlovat podstatná fakta pro pochopení nového problému. Při vysvětlování vyučující nesmí mluvit zmateně, musí se snažit zjednodušovat problém tak, aby ho studenti pochopili, měl by dávat příklady pro jednodušší zapamatování. Je nutné vycházet z dosavadních znalostí a zkušeností žáka (studenta), což je těžší, než to vypadá, protože nikdy nevíme, co vše si žák (student) zapamatoval a naučil se.

Výklad je didaktická vyučovací metoda, při které stojí vyučující před studenty a něco jim slovně sděluje. Většina vyučujících věnuje výkladu 60 % hodin, což je podle Petty (kniha Moderní vyučování) mnoho. Většina lidí totiž mluví tempem cca 50 slov za minutu, což znamená, že hodinová přednáška obsahuje cca 3 000 slov. Takový proslov je nudný, neexistuje při něm zpětná vazba, žáci nemusí vše stihnout pochopit apod. Opomíjet se nesmí ani technika kladení otázek, kdy se vyučující ptá žáků, vede s nimi dialog, diskutuje o rozdílnostech názorů apod. [25]

Obr. 3. Umění vysvětlovat [25]

Všeobecné principy výuky na VŠ

Vysoká škola je instituce, která nabízí terciální vzdělávání, tudíž jde o nejvyšší článek vzdělávací soustavy. Vysoká škola je jediná instituce, která má právo udělovat akademické tituly. Vysoké školy dělíme na veřejné vysoké školy (v ČR jich je 26), na soukromé vysoké školy (v ČR jich je 46) a státní vysoké školy (v ČR jsou 2).

Vysoké školství má sloužit k přípravě pro široké spektrum povolání, má sloužit k rozvoji adaptability celé populace. V současné době sílí tlak na to, aby absolventi vysokého školství byli schopní se nechat zaměstnat (snižování nezaměstnanosti) a aby se orientovali ve vývoji a výzkumu (inovace).

Na vysokých školách obvykle probíhá forma studia za pomoci přednášek a cvičení, přičemž účast na přednáškách pro studenty povinná není a účast na cvičeních povinná je s tím, že student může zameškat 20 % cvičení (zde opět záleží na škole, konkrétním

vyučujícím, jakou účast vyžaduje). Ovšem v praxi se tato pravidla nedodržují. Existují profesori, kteří vyžadují povinnou účast na přednáškách, kterou si ověřují prezenční listinou a následným náhodným vyvoláváním jmen na prezenční listině (aby se studenti nepodepisovali za ty, kteří nejsou přítomni). A naopak existují také profesori, kterým je jedno, jestli studenti chodí na cvičení. Nevyžadují zde účast.

V průběhu semestru se v některých předmětech píšší testy, v jiných se test píše až při závěrečném zápočtovém hodnocení. Také forma zkoušky bývá odlišná, někdo vyžaduje od studentů na zkoušce splnění dalšího písemného testu a poté je připuštěn na ústní zkoušku, jiný pedagog se spokojí jen s ústní zkouškou. Stejně tak některý z vyučujících vyžaduje zpracování seminární práce (či dokonce více prací), jiní to nevyžadují. Obvykle se tyto odlišnosti nejvíce projevují v bakalářském/magisterském druhu studia a v prezenčním/kombinovaném druhu studia.

Projevuje se také snaha, aby se studenti co nejvíce podíleli na utváření svého studia, aby docházelo k aktivní spoluúčasti studentů. Žádoucí jsou diskuze, vlastní aktivity atd., avšak je bohužel častou praxí to, že pedagog přednáší za katedrou a studenti „spí“ v lavicích. [26]

Je faktem, že na každé vysoké škole, u každého konkrétního vyučujícího výuka probíhá jinak a na studenty jsou kladeny odlišné požadavky. Tyto odlišnosti se pokusím nalézt v praktické části této práce a charakterizovat, jak velké jsou odlišnosti ve výuce etických předmětů na školách, kterou jsou součástí Asociace vzdělavatelů v sociální práci.

S ohledem na nutnost odlišení výuky obecně a výuky etiky jako profesní přípravy budoucích sociálních pracovníků, si v následující podkapitole objasníme důležité pojmy související se vzděláváním sociálních pracovníků.

1.5 Sociální práce

Etika a sociální práce spolu úzce souvisí, protože každý sociální pracovník se ve výkonu svého zaměstnání musí řídit určitými etickými normami. Tento člověk se musí umět vcítit do toho, komu pomáhá a radí, musí respektovat jeho práva a to i přesto, že s ním například nesouhlasí. Podle etického kodexu sociálních pracovníků ČR, který se řídí Všeobecnou deklarací lidských práv, Chartou lidských práv Spojených národů, Ústavou, Listinou základních práv a svobod atd. musí sociální pracovník vždy respektovat jedinečnost každého člověka bez ohledu na jeho stav, pohlaví, původ atd. Podle etické

zásady zde zapsané, musí sociální pracovník vždy dát přednost profesionální odpovědnosti před svými vlastními zájmy a musí se vždy chovat dle pravidel etického chování tak, aby klienty podporoval k vědomí vlastní odpovědnosti a chránil jejich důstojnost a lidská práva.

Sociální práce v dějinách prodělala řadu proměn a prošla velkým vývojem. Provázela ji pestrá škála teoretických přístupů. Některé z nich si zachovaly svůj vliv dodnes a staly se nutnou součástí teoretické i metodické výbavy sociálních pracovníků. Sociální práce, jak ji vidíme dnes, se vyvíjela od 19. a 20. století. Jak v českých zemích, tak i v jiných státech byly v 18. a 19. století formy i obsahy sociální práce velmi rozmanité, protože sociální práci poskytovaly rozmanité subjekty. Sociální pomoc byla do 19. století poskytována hlavně: rodinou, sousedy a obcí prostřednictvím chudinských zákonů, v pracovních domech a za pomoci církevní charity.

Procesy modernizace společnosti narušily účinnost těchto podpůrných mechanismů. Industrializace se stala základem nových požadavků na práci. Díky těmto faktům se utvořila nová představa vhodných sociálních pracovníků. Zprávy z této doby jsou charakteristické tím, že dosavadní prostředky sociální pomoci nefungují, je zde vyslovena obava z budoucnosti. Toto provázely dva důsledky – budování nových institucí (domy pro bezdomovce, týrané ženy s dětmi apod.), posílení významu vědeckého pojmenování společenských jevů.

Stát i dobrovolné organizace začaly kolem roku 1990 budovat rozmanité instituce pro problémové skupiny lidí. Ty jsou vnímány jako příčina sociálních problémů. Začaly vznikat pracovní domy, azylové domy, špitály, sirotčince. Sociální práce, která se zde uplatňovala, se řídila následujícím: snahou o segregaci problému, potenciálem člověka měnit svůj život, možností řešit problémy racionální cestou, resocializací jako cíle m intervence a využitím pracovní terapie jako univerzálního prostředku sociální terapie

Můžeme odhalit dva protichůdné motivy, které jsou v pozadí rozvoje institucí sociální práce v 19. století. Na jedné straně byl významným motivem soucit a na druhé straně strach z problémů, z budoucnosti. [27]

Cíle sociální práce

Formulace cílů sociální práce jsou rozličné s ohledem na společenský, kulturní a historický kontext. Sociální práce je disciplína, která podporuje sociální změnu, snaží se

vyřešit problémy v mezilidských vztazích a touží po naplnění osobního blaha všech lidí. Můžeme říct, že sociální práce je to, co dělají sociální pracovníci. Hanvey a Philpot (1996) tvrdí, že sociální práce je často to, co jiní – zdravotní sestry, lékaři, policie atd. nedělají. Tyto neurčité formulace zpřesnil Thompson (1992), který popisuje aktivity v sociální práci běžné:

- hodnocení potřeb a životních okolností jak těch, kteří o sociální pomoc požádali, tak i těch, kteří o ni nepožádali,
 - poskytování nebo zprostředkování služeb, které mají pomoci zabezpečit různé potřeby,
 - realizace facilitativních (podpůrných) aktivit na úrovni individua, rodiny, skupiny a komunity,
 - hodnocení stupně a povahy ohrožení, kterým je člověk vystaven,
 - navrhování, realizace a hodnocení ochranných plánů,
 - zajišťování posudků pro jednání soudů,
 - spoluúčast v multidisciplinárních týmech,
 - zastupování a mediace,
 - navrhování a realizace preventivních opatření,
- naplňování zákonem definovaných povinností. [27]

Aktivity sociální práce

Aktivít sociální práce je celá řada, v následujícím textu jsou charakterizovány tři základní aktivity:

- aktivity směřující k odstranění problémů:
 - na úrovni kurativní,
 - na úrovni rehabilitační,
- aktivity podporující rozvoj potenciálu:
 - aktivity rozvojové,
 - aktivity vzdělávací,
- aktivity preventivního charakteru:
 - prevence individuální,
 - prevence komunitní.

Aktivity směřující k odstranění problémů mohou probíhat na úrovni kurativní a rehabilitační, přičemž kurativní aktivita spočívá v přímé snaze o odstranění faktorů, které problém způsobily (poskytnutí sociální dávky, nalezení zaměstnání, umístění dítěte do náhradní rodinné péče), naopak u rehabilitačních aktivit jde o takovou pomoc, která usnadní klientovu adaptaci v nové situaci (poskytování psychoterapeutické pomoci při akceptaci vlastní hluchoty).

Aktivity podporující rozvoj potenciálu mohou být rozvojové a vzdělávací. Rozvojové aktivity jsou namířené na růst individuální nebo skupinové schopnosti vstupovat do sociálních interakcí (rodinná terapie, která pomocí individuálních a společných sezení napomáhá manželskému páru ke vzájemnému pochopení a otevírá kanály smysluplné komunikace mezi nimi). Vzdělávací aktivity mohou být popsány jako snaha o zajištění veřejné informovanosti o specifických určitého problému a jeho řešení (veřejné přednášky o možnostech služeb rodinného poradenství).

Aktivity preventivního charakteru jsou zaměřeny na včasné objevení, kontrolu a eliminaci faktorů, které mohou potenciálně narušovat sociální fungování. Preventivní aktivity mohou mít charakter individuální či skupinové práce s klienty či komunitou. Prevencí v oblasti individuální je např. předmanželské poradenství. Cílem poradenského procesu je vybavit oba partnery schopností anticipovat možné obtíže manželského soužití a především jde o to naučit partnery problémy zvládat. V případě komunitní sociální práce je zde „centrum prevence kriminality“, které usiluje o snížení kriminality. Vyvíjí aktivity, které mají pomoci lépe propojit činnost různých organizací, ekonomické zdroje, usiluje o zajištění profesionálně vzdělaného týmu, který bude pracovat s problémovou mládeží. [27]

Vztah sociální práce k jiným disciplínám

Sociální práce jako obor orientovaný na řešení lidských problémů hraničí s řadou dalších disciplín, které se také zabývají lidským životem. Sociální práce mezi nimi však zaujímá samostatné postavení, spočívá v důrazu na sociální fungování klienta. V praxi to znamená, že sociální pracovník pohlíží na člověka jako na bytost, která existuje v určitém prostředí a musí zvládat jeho nároky. Úkolem sociálního pracovníka je tak podpora klienta v jeho sociálním fungování – pomoc při obnově či získání takových dovedností, informací, které klientovi umožní zvládat požadavky prostředí, nebo naopak ovlivňovat ty

nároky prostředí, které jsou nadměrné nebo jinak problematické. Sociální práce integruje poznatky jiných disciplín s ohledem na úkol.

Pro sociální práci pravděpodobně představují nejvýznamnější oporu sociologie, psychologie, psychiatrie, pedagogika a právní vědy. Zapojení poznatků jednotlivých oborů do činnosti sociálního pracovníka je vedle druhu klientely, organizačních a sociálně politických faktorů úzce spjata s jeho paradigmatickou orientací. V sociální práci nabývají na významu hlavně psychologické znalosti, sociální a právní informace.

O vztahu sociologie a sociální práce existují rozmanité představy, někteří odborníci tvrdí, že sociologie a sociální práce jsou totožné pojmy (citace), jiní zasetou toho názoru, že spolu tyto dva pojmy nikterak nesouvisí (vitace). Pravdou ale je, že sociologie i sociální práce se zabývají lidmi, jejich interakcemi a snaží se jim porozumět. Proto mají společný předmět svého zájmu. Sociolog se podrobně zabývá otázkami jak, kdy a proč lidé jednají tak, jak jednají. Sociální pracovník poté pomáhá lidem, aby své problémy vyřešili.

Sociální práce a psychiatrie mají mnoho společného, obě profese pracují s lidmi, kteří mají problémy. Pomáhají lidem zlepšit jejich vztahy k druhým lidem a ovlivňují jejich emoce. Sociální pracovník se angažuje především při obnově a podpoře sociálního fungování člověka a při řešení těchto problémů se snaží využít veškeré komunitní zdroje. Psychiatr spíše pracuje s člověkem na medicínské bázi.

Psychologie a sociální práce operují na společném základě, protože obě disciplíny se zabývají chováním lidí, interakčními charakteristikami. Psychologie se však převážně soustředí na individuální chování a sociální pracovník na sociální fungování. [27]

Legislativa

Podle zákona o sociálních službách 108/2006, § 109 „sociální pracovník vykonává sociální šetření, zabezpečuje sociální agendy včetně řešení sociálně právních problémů v zařízeních poskytujících služby sociální péče, sociálně právní poradenství, analytickou, metodickou a koncepční činnost v sociální oblasti, odborné činnosti v zařízeních poskytujících služby sociální prevence, depistážní činnost, poskytování krizové pomoci, sociální poradenství a sociální rehabilitace.“ Dále dle § 110 musí být takový sociální pracovník způsoben k právním úkonům, musí být bezúhonný a musí splňovat požadavky na zdravotní způsobilost. Odbornou způsobilost splňuje sociální pracovník tím, že

absolvuje buď vyšší odborné vzdělání a to absolvováním vzdělávacího programu akreditovaného podle zvláštního právního předpisu v oborech vzdělání zaměřených na sociální práci a sociální pedagogiku, sociální pedagogiku, sociální a humanitární práci, sociální práci, sociálně právní činnost, charitní a sociální činnost, nebo absolvuje vysokoškolské vzdělání získané studiem v bakalářském, magisterském nebo doktorském studijním programu zaměřeném na sociální práci, sociální politiku, sociální pedagogiku, sociální péči, sociální patologii, právo nebo speciální pedagogiku, akreditovaném podle zvláštního právního předpisu. Další možností je také absolvování akreditovaných vzdělávacích kurzů v požadovaných oblastech celkovém rozsahu nejméně 200 hodin a praxe při výkonu povolání sociálního pracovníka v trvání nejméně 5 let, za podmínky ukončeného vysokoškolského vzdělání v oblasti studia, která není uvedena v souladu s oborem. Poslední možností je absolvování akreditovaných vzdělávacích kurzů v příslušných oblastech uvedených celkovém rozsahu nejméně 200 hodin a praxe při výkonu povolání sociálního pracovníka v trvání nejméně 10 let, za podmínky středního vzdělání s maturitní zkouškou v oboru sociálně právním, ukončeného nejpozději 31. prosince 1998.

Dále se musí sociální pracovník nadále vzdělávat, zaměstnavatel mu musí dle § 111 zajistit minimálně 24 hodin vzdělávání za kalendářní rok, aby si mohl pracovník doplnit kvalifikaci. Lze to za pomoci specializačního vzdělávání na vysoké nebo vyšší škole, účasti v akreditovaných kurzech, odborné stáži, školících akcích. [28]

1.6 Sociální etika a etika v sociální práci

Sociální etika je vědní obor, zabývající se vzájemnými vztahy mezi lidmi, činí nad nimi etickou reflexi a kriticky je hodnotí.

Základní rozdělení sociální etiky má dvě části:

- individuální
- celospolečenskou (lidstvo jako celek)

Sociální etika musí usilovat o individuální rozvoj člověka a současně se musí věnovat rozvoji lidstva jako celku a vyjadřovat solidaritu s lidmi v nouzi. Tyto dvě části musí umět sociální etika propojit. Etika je teorií morálky, vědou o morálce jako stránce

života společenského člověka, o původu a podstatě morálního vědomí a jednání. Etika se zabývá studiem morálky a rozumovým odůvodněním morálního jednání.

Teorie sociální etiky

Existuje několik základních teorií sociální etiky, které vznikly na různých základech a dívají se na problematiku z jiných úhlů pohledů:

- *Teorie přirozeného zákona* vznikla na základě kombinace náboženské tradice judaismu, řecké filozofie a křesťanství. Podle této teorie je cílem sociální etiky kultivace lidské přirozenosti směrem k dokonalosti skrze přirozený mravní zákon, který je daný Bohem. Síla etiky přirozeného zákona spočívá v jeho obsažnosti, zahrnuje v sobě přirozené ctnosti a je otevřený i kontextu Božích příkazů a milosrdenství.
- *Deontika* je nauka o povinnostech. Vyjadřuje přesvědčení, že jednání může být morální samo o sobě na základě své vnitřní povahy a nezávislé na následcích. Důležitý je úmysl jednajícího, nikoli výsledek jednání. Odpůrci této teorie ale tvrdí, že sociální pracovníci nejsou zcela autonomními profesionály, jejichž hlavní etické principy se týkají pouze respektu k osobě klienta a podpoře jeho sebeurčení. Jsou to zaměstnanci, kteří pracují podle právních pravidel a zároveň by se měli snažit o podporu obecného blaha. Proto musejí sociální pracovníci pátrat po okolnostech a souvislostech a teprve zvažují, jaké jednání bude šetrné a výhodné pro klienta a pro společnost.
- *Utilitarismus*. Utilitaristická etika předpokládá, že žádné lidské jednání není samo o sobě dobré ani špatné. Mravní hodnocení se děje na základě následků, které lze od jednání očekávat. Podle této teorie by měl člověk vždy jednat tak, aby svým jednáním vytvářel větší množství dobra než zla pro všechny. Sociální pracovník by tedy měl kalkulovat nejen pozitiva, ale i negativa a v následcích jeho jednání by měla pozitiva převážet. Klasická etika sociální práce čerpá především z deontiky a utilitarismu, ale tyto přístupy byly na v západních zemích od 70. let kritizovány z pozic radikálního hnutí.
- *Antiopresivní teorie*. Jedním z hlavních autorů radikálního antiopresivního hnutí, jehož dílo mělo velký vliv na sociální práci, byl Paulo Freire. Je přesvědčen, že

úkolem lidí je transformovat utlačující životní podmínky, a tak dosahovat stále plnějšiho lidství. Útlakem se rozumí každá situace, ve které jeden člověk vykořisťuje druhého, a tím mu brání, aby jednal jako odpovědná bytost.

- *Teorie diskurzu.* K životnímu světu patří komunikativní jednání, které je zaměřeno na vzájemné porozumění. Důležitou podmínkou je symetrický vztah partnerů v rozhovoru, tzn., že oba partneři uznávají vzájemnou možnost předložit k diskusi příslušné nároky, plány, cíle. Tento směr uplatňuje i strategické jednání, které je zaměřeno na dosažení určitého chování u druhé osoby. Dochází k jednostranné definici situace a negaci nároků, které byly formulovány druhou osobou. [29]

Etické problémy a dilemata

Etické problémy vznikají v situaci, kdy je evidentní, jak by měl sociální pracovník rozhodnout, ale tato rozhodnutí se mu osobně přičí. Příkladem etického problému je tedy například situace, kdy se sociální pracovník domnívá, že by se klientovi mělo dostat potřebné pomoci, kterou mu ale nemůže poskytnout, protože klient nesplňuje kritéria stanovená institucí, kde sociální pracovník pracuje. Etická dilemata vznikají v situacích, cítí-li sociální pracovník, že stojí před dvěma nebo více nevhodnými možnostmi, které představují konflikt morálních principů, a není při tom jasné, které rozhodnutí bude přijatelnější. [29]

Etický kodex sociálních pracovníků

Etický kodex vydala Společnost sociálních pracovníků ČR v roce 1995 a tento kodex obsahuje dvě základní pravidla:

- Jsou to jednak etické zásady, ve kterých jsou obsažena pravidla, že sociální práce je založena na hodnotách demokracie a lidských práv a že sociální pracovník respektuje jedinečnost každého člověka bez ohledu na jeho původ, rasu, mateřský jazyk, věk a sexuální orientaci. Dále platí, že sociální pracovník respektuje právo každého jedince na seberealizaci a pomáhá jednotlivcům, skupinám i komunitám a dobrovolným společenským organizacím svými znalostmi a schopnostmi, a že sociální pracovník musí dávat přednost své profesionální odpovědnosti před svými soukromými zájmy.

- A jednak pravidla etického chování sociálního pracovníka, a to ve vztahu ke klientovi, ke svému zaměstnavateli, ve vztahu ke svým kolegům, ve vztahu ke svému povolání a odbornosti a ve vztahu ke společnosti. [28]

Cíle sociální etiky

Sociální etika má tři základní cíle:

- rozvíjet bohatství pojmu lidská svoboda v souvislosti s naukou o etických základech společnosti a ceny důstojnosti lidské osoby,
- nabízet podněty pro zaměstnavatele, aby se starali o celoživotní vzdělávání zaměstnanců a celkový rozvoj jejich osobnosti,
- má analyzovat hospodářský liberalismus a poukazovat na jeho meze. [29]

Pro možnost výuky etiky na školách, které připravují profesně sociální pracovníky platí určitá pravidla, která nastavuje a kontroluje Asociace vzdělavatelů v sociální práci prostřednictvím jejich doporučených standardů.

1.7 Standardy asociace vzdělavatelů v sociální práci

V této práci jsou analyzovány sylaby etických předmětů škol, které jsou členy Asociace vzdělavatelů v sociální práci. Proto je důležité, jaké jsou přesné standardy a požadavky Asociace na výuku. Asociace vzdělavatelů v sociální práci je dobrovolné sdružení právních subjektů vyšších odborných a vysokých škol nebo jejich částí, které nabízejí vzdělání v sociální práci na území ČR. Případně také poskytují další vzdělávání v sociální práci.

„Předmět Etika uvádí do obecné etiky jako do jedné z filozofických disciplín a výrazně ji doplňuje o profesní rozměr a o aplikace na konkrétní etické problémy typické pro sociální práci. Předmět nabízí studentům možnost reflektovat vlastní hodnoty a postoje ve srovnání s hodnotami profesního rámce sociální práce a informovaně přistupovat k řešení etických problémů a dilemat z oblasti praxe sociální práce. Tím předmět přispívá k mravní kompetenci v osobním a profesním životě.“ [30]

Minimální standard vzdělávání

Oproti roku 1993 došlo ke změnám v minimálním standardu vzdělávání v sociální práci. Do dokumentu jsou nově od roku 2003 zapracovány změny pojetí disciplín teorie a metod sociální práce, sociální politika a praxe v sociální práci. Účelem tohoto materiálu je stanovit minimální rozsah studijních disciplín a zásad studia sociální práce. Stanovování standardů pro výuku sociální práce je dlouhodobý proces, na němž se školy účastní formulováním vlastních představ a kritikou nebo připomínkami. Pro studijní programy, které chtějí získat akreditaci studia sociální práce, by měly být pro první fázi nejméně tříletého pomaturitního studia zavedeny následující disciplíny:

- filozofie a etika,
- teorie a metody sociální práce,
- sociální politika,
- praxe v terénu,
- úvod do sociologické teorie,
- úvod do psychologické teorie,
- metody a techniky sociálního výzkumu,
- úvod do právní teorie a praxe,
- sociální patologie,
- problémy etnických a menšinových skupin,
- zdraví a nemoc.

Česká výuka sociální práce je na teoretické úrovni. Chybí zde praxe, která by budoucím sociálním pracovníkům představila reálné podmínky výkonu profese. Studenti by měli být lépe připravováni prostřednictvím stáží, které by vedly terénní sociální pracovníci či pedagogové s dlouholetými praktickými zkušenostmi. [31]

Cíl výuky

Etika si klade za cíl interpretovat studentovy etické problémy a naučit ho, jak tyto problémy rozeznat, specifikovat, formulovat a vyřešit. Důležitá je orientace studentů v etických kodexech a lidsko-právních dokumentech. Důraz je dán také na to, aby studenti získali ke schopnosti reflektovat chování, jednání, postoje, motivy a povahu institučního či strukturálního rámce z hlediska morální kvality. [30]

Cílové kompetence

Každý student by měl pochopit, co je to etický problém či dilema a v čem spočívají. Měl by umět reflektovat svou hodnotovou orientaci a to jak profesní, tak i osobní. Je důležité, aby se vyznal v právním, lidskoprávních a profesních dokumentech, aby znal etické přístupy. Podstatné je také orientace v etických teoriích a schopnost aplikace do praxe při hledání zodpovědného rozhodování. [30]

Doporučený obsah výuky

Asociace také uvádí, co vše by měla výuka Etiky obsahovat. Je to celá řada pojmů a teorií, které jsou nezbytné pro to, aby student měl celkový přehled o problematice etiky:

- co je to etika (základní pojmy, jejich vztahy, rozdělení etiky, vztah etiky k dalším disciplínám – např. k sociální práci, psychologii, právu, antropologii, religionistice),
- vybrané pojmy etiky (např.: dobro, správnost, povinnost, autonomie, hodnota, ctnost, účel, prostředek, spravedlnost, svědomí, vina),
- povaha etických norem a způsoby jejich vzniku a zdůvodnění,
- základní etické teorie a jejich aplikace (např.: etika ctností, hédonismus, utilitarismus, přirozený zákon, společenská smlouva, etika povinnosti, etika spravedlnosti, etika péče),
- etika v sociální práci (profesní etika; etické aspekty sociální práce; hodnoty v sociální práci; etické kodexy v sociální práci a příslušné české i mezinárodní lidskoprávní dokumenty; etická dilemata v sociální práci apod.),
- lidská práva jako rozhraní práva a mravnosti: vztah k zodpovědnostem a povinnostem,
- morální přesvědčení a etické kodexy v kontextu pluralitní a multikulturní společnosti a globálního světa.“ [30]

Doporučení pro výuku vydané Asociací vzdělavatelů v sociální práci

„Výuka filozofie by měla předcházet etice. Je vhodné zadávat písemné práce, jejichž obsahem je filozofická nebo etická reflexe vybraného tématu, problému či dilematu zejména v kontextu sociální práce.“ [30]

CÍLE PRÁCE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY

Hlavní cíl

Zjištění skutečného stavu, který se týká zařazování předmětu etika mezi vyučovací předměty na vysokých školách, které patří mezi řádné členy Asociace vzdělavatelů v sociální práci. Analýza stavu rozsahu výuky, obsahem výuky, vyučujících osob, zpracování sylabů, seznamů doporučené literatury pro studenty, závěrečného hodnocení. Porovnání výsledků způsobu výuky na vybraných vysokých školách se současnými minimálními standardy Asociace vzdělavatelů v sociální práci.

Dílčí cíl

Návrh ideálního sylabu pro předmětu Etika.

Výzkumné otázky

Otázky související se zpracováním jsou zmíněny následovně.

- Jak se liší systém výuky etiky na vybraných školách?
- Dodržují školy, které jsou členy Asociace vzdělavatelů v sociální práci, jejich standardy?
- Lze nastavit výuku etiky efektivněji?

Bude-li zjištěno, že sylaby nesplňují normy a požadavky Asociace, navrhnu na základě zjištěných údajů ideální sylabus, který by tyto požadavky splňoval a který by zároveň byl pro studenty co nejkomplexnějším a nejprehlednějším souhrnem informací.

Bakalářská práce tak může plnit funkci podložené připomínky k možnosti rozšíření předmětu etika na vysokých školách. Bakalářská práce může sloužit zároveň jako opora nově zakládaným vzdělávacím institucím směřujícím k začlenění mezi řádné členy Asociace vzdělavatelů v sociální práci.

METODIKA

Tato kapitola obsahuje analýzu sylabů škol, které jsou členy Asociace vzdělavatelů v sociální práci. Tyto sylaby byly porovnány s pravidly výuky etiky dle asociace. Výsledky analýzy byly použity pro vytvoření návrhu ideálního sylabu pro výuku předmětu zaměřeného na etiku.

Pro účely této práce byla použita metoda obsahové analýzy (kvalitativní výzkum), která zahrnovala rozsah výuky, vyučující osoby, seznamy doporučené literatury pro studenty, seznamy vyučovaných témat, způsoby ukončení předmětu apod. Zkoumaný soubor tvořily vysoké školy v celé České republice vedené jako řádní členové Asociace vzdělavatelů v sociální práci v rámci bakalářských oborů sociálního zaměření.

V lednu 2012 jsem začala sbírat sylaby všech členů Asociace. Některé z těchto škol měly požadovaný sylabus přímo na svých oficiálních internetových stránkách, takových však bylo málo. Proto jsem školy, u nichž se sylabus nedal získat přes internet, oslovila s prosbou o zaslání daného sylabu e-mailem. Od některých škol jsem se dočkala okamžité odpovědi a obdržela jsem od nich sylabus. U jiných škol jsem se setkala s preposíláním – sekretářka mi doporučila, abych kontaktovala vedoucího katedry, ten mi doporučil, abych kontaktovala přímo vyučujícího apod. V případě škol, které mi žádost prostřednictvím e-mailu neodpověděly nebo nebyly ochotny mi sylabus zaslat, jsem kontaktovala vedení školy/sekretariát telefonicky. I přesto jsem však nezískala sylaby ze všech škol.

VÝSLEDKY

1.8 Získání sylabů škol

Školy, které byly osloveny:

- CARITAS – Vyšší odborná škola sociální Olomouc, ANO
- Evangelická akademie – Vyšší odborná škola sociální práce,
Odmítli poskytnout
- Evangelická akademie, Vyšší odborná škola sociálně právní, ANO
- Jabok – Vyšší odborná škola sociálně pedagogická a teologická,
Odmítli poskytnout
- Jihočeská Univerzita v Českých Budějovicích, ANO (3x)
- Masarykova Univerzita, ANO
- Ostravská Univerzita, ANO
- Slezská Univerzita v Opavě, ANO
- Soukromá vyšší odborná škola sociální Jihlava, Sylabus nemají
- Soukromá vyšší odborná škola územně správní, Odmítli poskytnout
Uvedený e-mail (telefon) na internetu neexistují
- Technická univerzita v Liberci, Odmítli poskytnout
- Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Odmítli poskytnout
- Univerzita Karlova, Odmítli poskytnout
- Univerzita Palackého, Olomouc ANO
- Univerzita Pardubice, ANO
- Univerzita Hradec Králové, Odmítli poskytnout
- Vyšší odborná škola Česká Třebová, Odmítli poskytnout
- Vyšší odborná škola ekonomická, sociální a zdravotnická, Most,
Odmítli poskytnout
- Vyšší odborná škola knihovnických, informačních a sociálních služeb, ANO
- Vyšší odborná škola pedagogická a sociální, Sylabus nemají
- Vyšší odborná škola s.r.o., Dubí, Odmítli poskytnout
- Vyšší odborná škola sociálně právní, ANO

- Vyšší odborná škola sociální a teologická – Dorkas, Olomouc, Sylabus nemají
- Vyšší odborná škola sociální Prachatice, Odmítli poskytnout
- Vyšší odborná škola sociální, Ostrava, Sylabus nemají
- Vyšší odborná škola, Pardubice, Odmítli poskytnout
- Vyšší odborná zdravotnická škola MILLS, Odmítli poskytnout
- Západočeská Univerzita v Plzni. Odmítli poskytnout

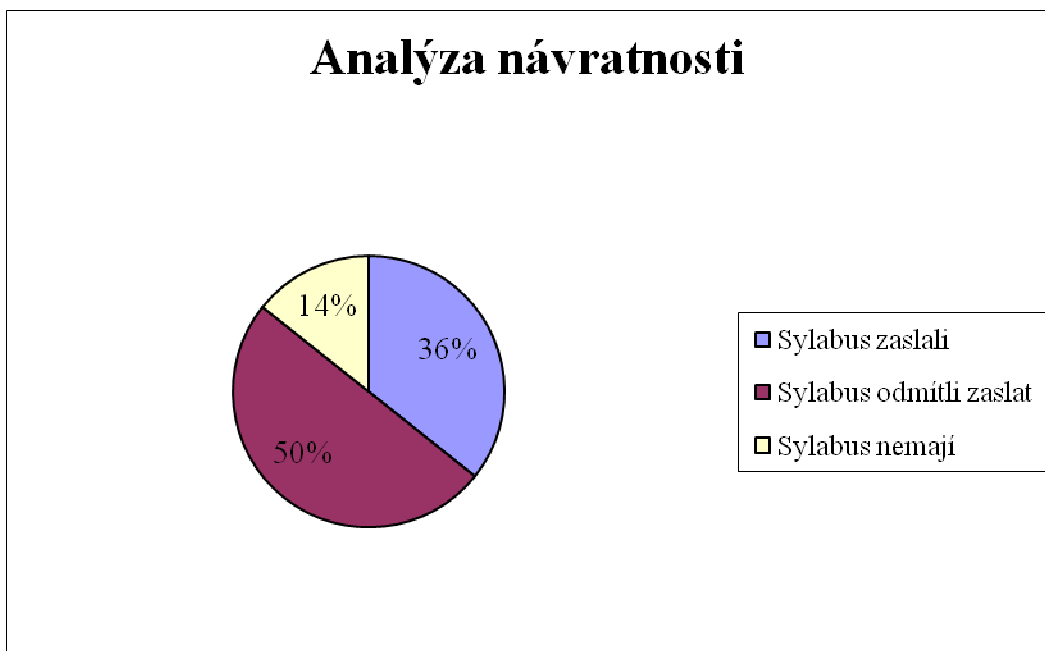
Tab. 1. Oslovené školy

Ano	Odmítli poskytnout	Sylabus nemají	Neúspěšný kontakt
CARITAS – Vyšší odborná škola sociální Olomouc,	Evangelická akademie – Vyšší odborná škola sociální práce,	Soukromá vyšší odborná škola sociální Jihlava,	Soukromá vyšší odborná škola územně správní,
Evangelická akademie, Vyšší odborná škola sociálně právní,	Jabok – Vyšší odborná škola sociálně pedagogická a teologická,	Vyšší odborná škola pedagogická a sociální,	
Jihočeská Univerzita v Českých Budějovicích,	Technická univerzita v Liberci,	Vyšší odborná škola sociální a teologická – Dorkas, Olomouc,	
Masarykova Univerzita,	Univerzita Jana Evangelisty Purkyně,	Vyšší odborná škola sociální, Ostrava,	
Ostravská univerzita,	Univerzita Karlova,		
Slezská univerzita v Opavě,	Univerzita Hradec Králové,		
Univerzita Palackého, Olomouc	Vyšší odborná škola Česká Třebová,		
Univerzita Pardubice,	Vyšší odborná škola ekonomická, sociální a zdravotnická, Most,		
Vyšší odborná škola knihovnických, informačních a sociálních služeb,	Vyšší odborná škola s.r.o., Dubí,		
Vyšší odborná škola sociálně právní,	Vyšší odborná škola sociální Prachatice,		
	Vyšší odborná škola, Pardubice,		
	Vyšší odborná zdravotnická škola MILLS,		
	Západočeská Univerzita v Plzni.		

Zdroj: Vlastní výzkum

V následujícím grafu je zobrazeno, kolik škol mi bylo ochotno zaslat sylabus. Celkově bylo osloveno 28 škol. Z tohoto počtu mi sylabus prostřednictvím e-mailu zaslalo 10 škol, což je 36 % oslovených (návratnost počítám ze všech oslovených škol, protože všechny školy mají alespoň studijní opory, když nemají sylaby). Sylabus odmítlo zaslat 50 % oslovených a 14 % škol (pouze vyšší odborné školy) sylabus nemá, tyto školy mají pouze studijní opory. Jak již bylo zmíněno, průměrná návratnost bývá 30 %, což znamená, že jsem při svém průzkumu jen lehce překročila průměrný stav.

Graf 1. Analýza návratnosti sylabů

Zdroj: Vlastní výzkum

1.9 Analýza sylabů

Analýzu sylabů jsem realizovala u obdržených sylabů z těchto škol:

- CARITAS – Vyšší odborná škola sociální Olomouc,
- Evangelická akademie, Vyšší odborná škola sociálně právní,
- Jihočeská Univerzita v Českých Budějovicích (3 sylaby odlišných etických předmětů),

- Masarykova Univerzita,
- Ostravská Univerzita,
- Slezská Univerzita v Opavě,
- Univerzita Palackého,
- Univerzita Hradec Králové,
- Vyšší odborná škola knihovnických, informačních a sociálních služeb,
- Vyšší odborná škola sociálně právní.

Analýzou jsem hodnotila jsem následující prvky:

- název předmětu,
- způsob zakončení předmětu,
- forma výuky,
- počet hodin výuky předmětu týdně,
- typ zkoušky,
- další povinnosti studenta,
- docházka,
- povinná literatura,
- osnova vyučovaných témat.

Ne u všech hodnocených faktorů, které jsou důležité proto, aby student znal požadavky a věděl, jak bude výuka daného předmětu probíhat, sylaby danou informaci poskytovaly.

Název předmětu

Název předmětu byl uveden ve všech sylabech, v některých byl tento název zvýrazněn více, v jiných zvýrazněn nebyl, splýval s ostatním textem. Pro přehlednost je vhodnější název předmětu zvýraznit, uvést ho větším (tučným) písmem. Je to důležité proto, aby student přesně věděl, o jaký předmět se jedná. Na některých školách je vyučováno více etických předmětů (Etika ve zdravotnictví, Etika sociální práce apod.), proto nesmí být sylaby zaměněny mezi sebou. Nejčastějším názvem předmětu je Etika a k tomu dodatek konkrétního zaměření, případně kombinace etiky a filozofie. Zaznamenala jsem také 5x název související s sociální prací.

Tab. 2. Názvy předmětů

Název školy	Název předmětu
CARITAS – Vyšší odborná škola sociální Olomouc	Etika sociální práce
Evangelická akademie, Vyšší odborná škola sociálně právní	Etika
Jihočeská Univerzita v Českých Budějovicích	Aplikovaná etika a náboženství, Etika ve zdravotně sociální oblasti, Etika a etické aspekty v sociální práci
Masarykova Univerzita	Filozofie a etika v sociální práci
Ostravská Univerzita	Etika ve zdravotnictví
Slezská Univerzita v Opavě	Etika v sociální práci
Univerzita Palackého	Filozofie a etika v sociální práci
Univerzita Hradec Králové	Filozofie a etika
Vyšší odborná škola knihovnických, informačních a sociálních služeb	Filozofie a etika v sociální práci
Vyšší odborná škola sociálně právní	Etika

Zdroj: Vlastní výzkum

Název předmětu je přizpůsoben dané škole, fakultě a oboru, ve kterém je etika vyučována. Velmi často je etický předmět spojován s filozofií, která s etikou přímo souvisí a s náboženstvím.

Způsob zakončení předmětu

Obvykle jsou požadavky na splnění předmětu velmi podobné. Někdy se stává, že na stejný předmět chodí žáci z různých oborů, přičemž někteří z nich zakončují předmět zkouškou a jiní zápočtem. Všichni studenti musí odevzdat seminární práci, napsat závěrečný test (vše totožně). Pouze studenti, kteří zakončují předmět zkouškou, dělají ještě ústní zkoušku. Naučit se museli však všichni to samé.

Tab. 3. Způsob zakončení předmětu

Název školy	Způsob zakončení
CARITAS – Vyšší odborná škola sociální Olomouc	Zápočet
Evangelická akademie, Vyšší odborná škola sociálně právní	Klasifikovaný zápočet
Jihočeská Univerzita v Českých Budějovicích	Zkouška (2x neuvedeno)
Masarykova Univerzita	Zkouška
Ostravská Univerzita	Zápočet
Slezská Univerzita v Opavě	Zkouška
Univerzita Palackého	Zápočet
Univerzita Hradec Králové	Zkouška
Vyšší odborná škola knihovnických, informačních a sociálních služeb	Zkouška
Vyšší odborná škola sociálně právní	

Zdroj: Vlastní výzkum

Pouze Vyšší odborná škola sociálně právní v sylabu neudává údaj o způsobu zakončení předmětu. Tento chybějící údaj by měl být doplněn, protože způsob zakončení předmětu je důležitou informací. Zkouškou je etický předmět zakončen v pěti případech, ve třech případech je předmět ukončen pouze zápočtem a v jednom případě předmět končí klasifikovaným zápočtem. Co se týče Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích (3 sylaby), u předmětů Etika ve zdravotně sociální oblasti, Etika a etické aspekty v sociální práci není údaj uveden.

Forma výuky

Forma výuky je pro studenty důležitá, protože přednášky, cvičení a semináře jsou obvykle realizovány naprosto jiným způsobem vyučování, vysvětlování.

Tab. 4. Forma výuky

Název školy	Forma výuky
CARITAS – Vyšší odborná škola sociální Olomouc	Přednáška
Evangelická akademie, Vyšší odborná škola sociálně právní	Přednáška
Jihočeská Univerzita v Českých Budějovicích	Přednáška (2x přednáška + cvičení)
Masarykova Univerzita	
Ostravská Univerzita	Přednáška
Slezská Univerzita v Opavě	Přednáška
Univerzita Palackého	Přednáška
Univerzita Hradec Králové	Přednáška + cvičení
Vyšší odborná škola knihovnických, informačních a sociálních služeb	Přednáška
Vyšší odborná škola sociálně právní	Přednáška

Zdroj: Vlastní výzkum

Pouze v sylabu Masarykovy univerzity nebyla uvedena forma výuky, na ostatních školách se vyučuje formou přednášky, na Univerzitě Hradec Králové se k přednáškám také přidávají hodiny cvičení.

Počet hodin výuky předmětu týdně

Počet hodin výuky ovlivňuje celkový rozvrh studentů a také to, v jakém rozsahu je etika vyučována. Čím více hodin výuky za týden studenti absolvují, tím více témat se stihne na přednáškách probrat, a tím větší přehled studenti mají.

Tab. 5. Počet hodin výuky

Název školy	Počet hodin týdně
CARITAS – Vyšší odborná škola sociální Olomouc	2
Evangelická akademie, Vyšší odborná škola sociálně právní	2
Jihočeská Univerzita v Českých Budějovicích	2 (2x neuvedeno)
Masarykova Univerzita	
Ostravská Univerzita	3
Slezská Univerzita v Opavě	1
Univerzita Palackého	1
Univerzita Hradec Králové	1
Vyšší odborná škola knihovnických, informačních a sociálních služeb	4
Vyšší odborná škola sociálně právní	

Zdroj: Vlastní výzkum

Nejvíce hodin výuky, a to čtyři hodiny týdně, se etika vyučuje na Vyšší odborné škole knihovnických, informačních a sociálních služeb v Brně, na Ostravské univerzitě se etika vyučuje tři hodiny týdně. Pouze Vyšší odborná škola sociálně právní neuvedla počet hodin výuky předmětu týdně. Co se týče Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích (3 sylaby), u předmětů Etika ve zdravotně sociální oblasti, Etika a etické aspekty v sociální práci není údaj uveden.

Typ zkoušky

Test má bezesporu výhodu objektivnosti, validity a reliability. Oproti tomu při ústní zkoušce je vyučující (i nevědomky) subjektivně ovlivňován vnitřními i vnějšími vlivy. Častá je kombinovaná forma, kdy studenti nejdříve napíší písemný test a poté, co splní požadavky kladené na tento test, jsou připuštěni k ústní zkoušce. Zkoušející vezme v úvahu jak výsledky z písemného testu, tak i z ústní zkoušky a podle toho studenta ohodnotí.

Tab. 6. Typ zkoušky

Název školy	Typ zakončení
CARITAS – Vyšší odborná škola sociální Olomouc	
Evangelická akademie, Vyšší odborná škola sociálně právní	Test
Jihočeská Univerzita v Českých Budějovicích	Písemná + ústní zkouška (2x neuvedeno)
Masarykova Univerzita	Test
Ostravská Univerzita	Didaktický test
Slezská Univerzita v Opavě	Didaktický test
Univerzita Palackého	Kolokvium
Univerzita Hradec Králové	Ústní zkouška
Vyšší odborná škola knihovnických, informačních a sociálních služeb	Písemný test
Vyšší odborná škola sociálně právní	

Zdroj: Vlastní výzkum

Typ zkoušky neuvedla škola Caritas – Vyšší odborná škola sociální v Olomouci a Vyšší odborná škola sociálně právní v Praze. Ústní zkoušku vyžadují pouze dvě školy, a to Univerzita Hradec Králové a Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Jedna škola (Univerzita Palackého v Olomouci) volí možnost kolokvia. Ostatní školy se uchylují k písemnému zkoušení (množství otevřených otázek, popř. příkladů, na které studenti odpovídají). Co se týče didaktického testu, jedná se v podstatě o test, rozdíl je jen v označení. Na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích není u předmětů Etika ve zdravotně sociální oblasti, Etika a etické aspekty v sociální práci tento údaj uveden.

Povinnost vypracovat seminární práci

Vypracování seminární práce je důležitým bodem v procesu výuky, studenti se prostřednictvím vypracování práce naučí vyjádřit své myšlenky písemně, procvičí si zároveň schopnost pracovat s literárními a elektronickými zdroji.

Tab. 7. Seminární práce

Název školy	Seminární práce
CARITAS – Vyšší odborná škola sociální Olomouc	Ano
Evangelická akademie, Vyšší odborná škola sociálně právní	Ne
Jihočeská Univerzita v Českých Budějovicích	Ne (2x neuvedeno)
Masarykova Univerzita	Ano
Ostravská Univerzita	Ne
Slezská Univerzita v Opavě	Ano
Univerzita Palackého	Ano
Univerzita Hradec Králové	Ano
Vyšší odborná škola knihovnických, informačních a sociálních služeb	Ne
Vyšší odborná škola sociálně právní	Ano

Zdroj: Vlastní výzkum

Z deseti sylabů bylo ve třech uvedeno, že není požadována seminární práce, sedm škol požaduje k ukončení předmětu odevzdání seminární práce. Ve dvou předmětech Etika ve zdravotně sociální oblasti, Etika a etické aspekty v sociální práci na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích není údaj uveden.

Docházka

Je standardem, že pokud se jedná o výuku formou přednášek, není požadována docházka, studenti na přednášky chodit mohou, ale nemusí. U cvičení je obvyklé, že je vyžadována účast 80 %.

Tab. 8. Docházka

Název školy	Docházka
CARITAS – Vyšší odborná škola sociální Olomouc	
Evangelická akademie, Vyšší odborná škola sociálně právní	60 %
Jihočeská Univerzita v Českých Budějovicích	
Masarykova Univerzita	
Ostravská Univerzita	60 %
Slezská Univerzita v Opavě	
Univerzita Palackého	
Univerzita Hradec Králové	
Vyšší odborná škola knihovnických, informačních a sociálních služeb	
Vyšší odborná škola sociálně právní	

Zdroj: Vlastní výzkum

I přesto, že jsou pro docházku stanoveny obvyklé normy, vyučující oslovených škol si často dávají své vlastní podmínky pro docházku. Někteří nevyžadují, aby studenti chodili na cvičení, nechávají studentům volnost, aby se sami rozhodli, zda hodinu navštíví. Naopak jiní vyučující kontrolují i docházku na přednášky, která by měla být dobrovolná. V sylabech jsem zaznamenala pouze u dvou škol (Evangelická akademie, Vyšší odborná škola sociálně právní; Ostravská univerzita), že uvádí požadovanou docházku. Vyučující zde požadují účast 60 % na svých přednáškách. Ostatní školy tento údaj nevedly.

Povinná literatura

V případě povinné literatury jsem analyzovala, kolik titulů knih školy požadují a jaké jsou nejčastější knihy, které jsou školami požadovány.

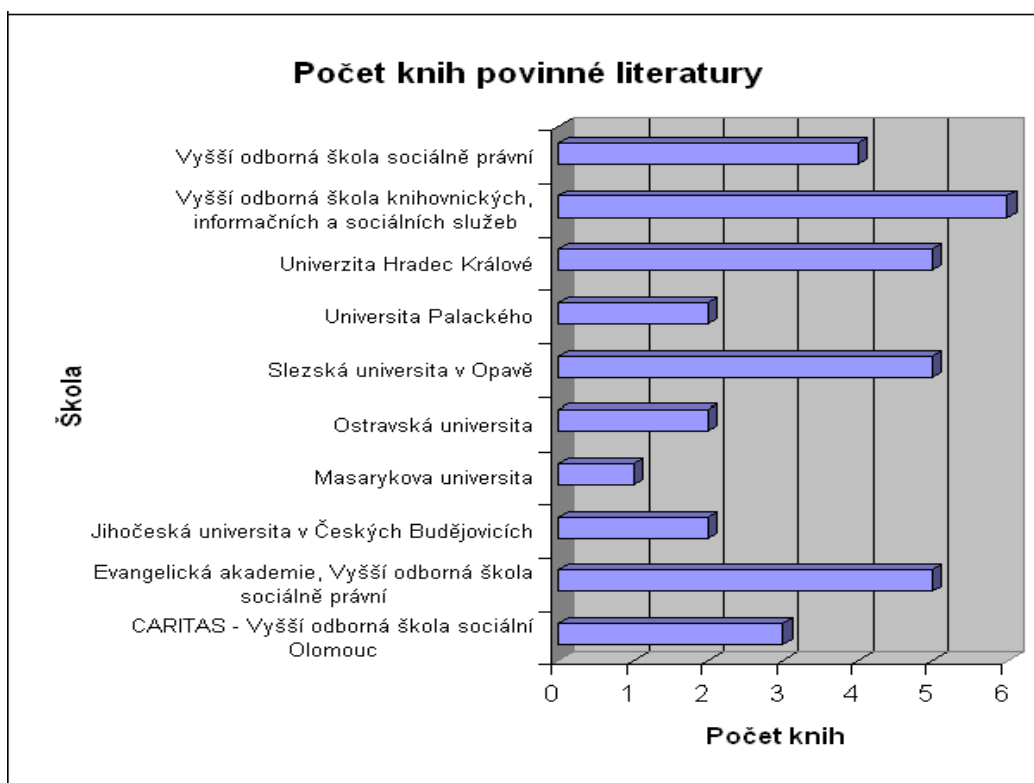
Tab. 9. Počet knih povinné literatury

Název školy	Počet knih povinné literatury
CARITAS – Vyšší odborná škola sociální Olomouc	3
Evangelická akademie, Vyšší odborná škola sociálně právní	5
Jihočeská Univerzita v Českých Budějovicích	2 (8, 9)
Masarykova Univerzita	1
Ostravská Univerzita	2
Slezská Univerzita v Opavě	5
Univerzita Palackého	2
Univerzita Hradec Králové	5
Vyšší odborná škola knihovnických, informačních a sociálních služeb	6
Vyšší odborná škola sociálně právní	4

Zdroj: Vlastní výzkum

Na následujícím grafu je přehledně znázorněno, kolik povinné literatury uvádějí jednotlivé sylaby. Je zde vidět velký rozdíl. Například Masarykova univerzita uvádí pouze jednu povinnou knihu, zatímco Vyšší odborná škola knihovnických, informačních a sociálních služeb (ve městě) uvádí 6 knih. Tabulka 10 uvádí knihy, které jsou nejčastěji školami uváděné jako povinná základní literatura.

Graf 2. Porovnání počtu knih povinné literatury jednotlivých škol

Zdroj: Vlastní výzkum

Tab. 10. Povinná literatura

Literatura povinná	Počet
Anzenbacher, A. Úvod do etiky.	6
Nečasová, M. Úvod do filozofie a etiky sociální práce.	6
Jankovský, J. Etika pro pomáhající profese.	4
Matoušek, O. a kol. Metody a řízení sociální práce.	2
Fischer, O., Milfait, R. Etika pro sociální práci.	2
Erikson, E. Životní cyklus rozšířený a dokončený.	2
Frankl, V.E. Lékařská péče o duši.	2
Haškovcová, H. Lékařská etika.	2
Haškovcová, H. Thanatologie, nauka o umírání a smrti.	2
Křivohlavý, J. Jak neztratit nadšení.	2
Křivohlavý, J. Pozitivní psychologie.	2
Matoušek, O. Základy sociální práce.	2
Veselský, P. Filozofie a etika sociální práce.	1
Robinson, D., Garratt, Ch. Seznamte se...Etika.	1
Munzarov, M. Zdravotnická etika od A do Z.	1
Fuchs, E. Co dělá naše jednání dobrým?	1
Bužgová, R. Etika ve zdravotnictví.	1
Laubach, T. Angewandte Ethik und Religion.	1
Klöcker, M. Wörterbuch Ethik der Weltreligionen.	1
Honeth, A. Sociální filosofie a postmoderní etika.	1
Haufová, D. Kapitoly z lékařské etiky.	1
Kopřiva, K. Lidský vztah jako součást profese.	1
Novosad, L. Základy speciálního poradenství.	1
Rich, A. Etika hospodářství.	1
Brázda, R. Úvod do srovnávací etiky.	1
Sedlák, J. Vybrané problémy ze sociální etiky.	1
Henriksen, J., Arne J. Blízke a vzdálené.	1
Svatošová, M. Hospice a umění doprovázet.	1

Zdroj: Vlastní výzkum

Školy se v zadání požadované základní literatury liší podle toho, o jaké konkrétní zaměření etiky jde a zřejmě i podle názoru samotného vyučujícího. Avšak z 10 škol požaduje šest, knihu Úvod do etiky od Arna Anzenbachera.

Z toho plyne, že některé z knih jsou pro výuku problematiky etiky stěžejní, jsou v nich uvedeny základní a nejdůležitější informace. Jiné knihy se zaměřují na konkrétní specifika, což je důležité jen pro určitá zaměření studia. Kvalitní učební pomůcky jsou pro studenty důležité, protože s nimi pracují celý semestr a získávají z nich informace. Nepřehledné nebo nekvalitní knižní zdroje jsou ztrátou času.

Osnova vyučovaných témat

V sylabech předmětů by měl být vždy uveden seznam probíraných témat, aby studenti předem věděli, o čem se budou učit. Podrobný seznam může pozitivně zapůsobit na přípravu studentů na hodiny a také, pokud student hodinu zamešká, ví, jaké téma se probíralo, co si musí nastudovat.

Tab. 11. Počet vyučovaných témat jednotlivých škol

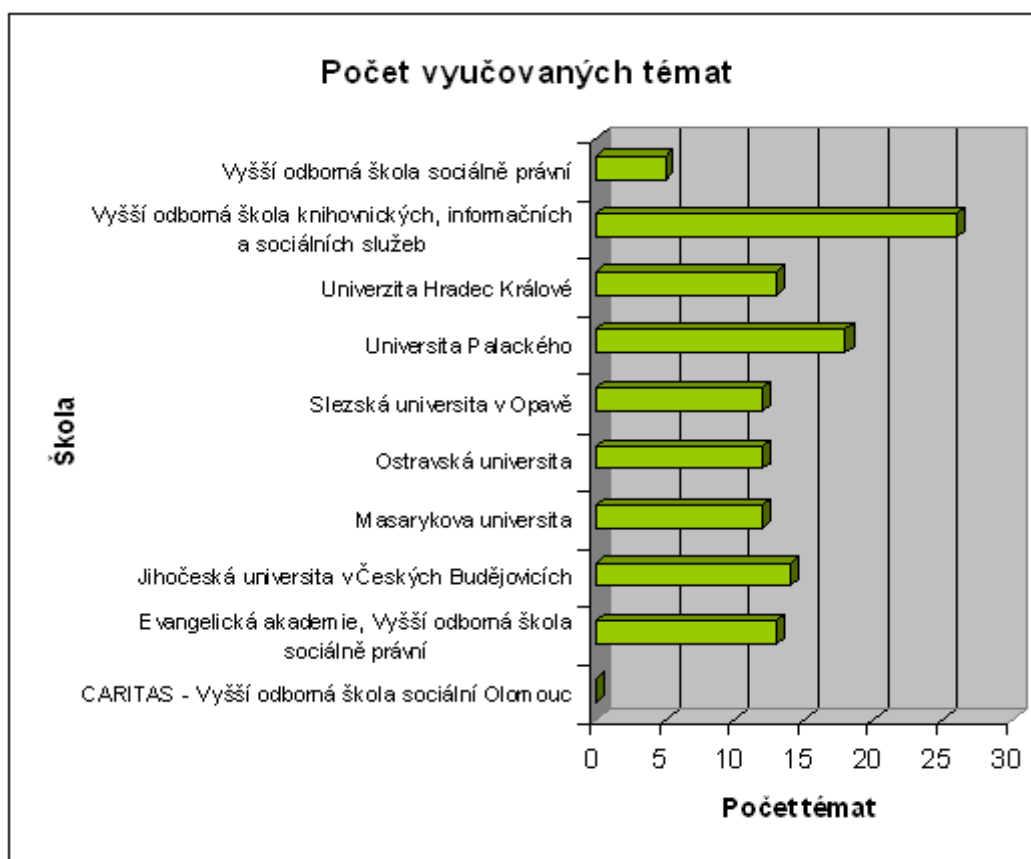
Název školy	Počet témat
Vyšší odborná škola knihovnických, informačních a sociálních služeb	26
Univerzita Palackého	18
Jihočeská Univerzita v Českých Budějovicích	14 (5; 5)
Univerzita Hradec Králové	13
Evangelická akademie, Vyšší odborná škola sociálně právní	13
Masarykova Univerzita	12
Ostravská Univerzita	12
Slezská Univerzita v Opavě	12
Vyšší odborná škola sociálně právní	5
CARITAS – Vyšší odborná škola sociální Olomouc	

Zdroj: Vlastní výzkum

Počet probíraných témat musí korespondovat s počtem vyučovaných hodin týdně. Vyšší odborná škola knihovnických, informačních a sociálních služeb v sylabu uvádí

26 témat, vyučovací hodiny týdně jsou čtyři. CARITAS – Vyšší odborná škola sociální Olomouc v sylabu neuvádí seznam vyučovaných témat.

Graf 3. Grafické srovnání počtu vyučovaných témat

Zdroj: Vlastní výzkum

Témata, která jsou zařazena do osnovy předmětů, se liší na jednotlivých fakultách a v jednotlivých oborech. Témata jsem analyzovala a zpracovala podle počtu škol, které dané téma zařadily do své osnovy.

- Etika – základní pojmy 9
- Etické teorie, modely 8
- Uplatnění etiky v sociální práci 8
- Etické dilema a problém 6

• Etické normy – kodexy	6
• Morální vývoj osobnosti, předkonvenční, konvenční a postkonvenční morálka	5
• Etické kodexy sociální práce v různých zemích	5
• Situační etika, nové koncepce etiky	5
• Historie etiky	5
• Etika světových náboženství	5
• Etické otázky umírání, smrti, eutanázie	4
• Profesionální identita	4
• Základy lidských práv a etiky sociální práce	4
• Důstojnost člověka, úcta k životu	4
• Etické otázky zdravotnických/biomedicínských výzkumu	3
• Seznámení se světovými náboženstvími a jejich etickými přístupy a argumentací	3
• Biblické pojetí morálky	3
• Etické otázky interrupce, asistované reprodukce	3
• Fenomén svědomí	3
• Regulační a legitimační funkce morálky	3
• Sociální stát a jeho kritika	3
• Hodnoty ve vztahu	2
• Občanská společnost	2
• Principy křesťanské etiky	2
• Etika a psychologie	2
• Teologické ctnosti, scholastika	2
• Etika v profesi zdravotně sociálního pracovníka, vymezení základních pojmů – etika a morálka.	2
• Profesní etika lékařských a nelékařských zdravotnických povolání, profesní ctnosti	2
• Vymezení základních pojmů a vztahu v etice	2
• Historické a filozofické základy sociální práce	2
• Konflikt povinnosti sociálního pracovníka	2

- Osobnost sociálního pracovníka 2
- Vztah člověka k sobě samému, k okolnímu světu a transcendentnu 2
- Aristoteles a stoici 1
- Reformační etika 1
- Utilitarismus 1
- Postoje k životu a smrti z pohledu kulturní antropologie, tolerance v multikulturní společnosti 1
- Práva pacientu, právní normy v souvislosti s etickými aspekty zdravotnictví – právo na dostupnou péči versus právo na ideální 1
- Etické komise, etika v systému nemocniční péče 1
- Etika v péči o psychiatrické klienty, nedobrovolně hospitalizované klienty 1
- Přání klientu/pacientu, závěrečná reflexe problematiky 1
- Sociální práce v neevropských zemích 1
- Práva klientů z hlediska percepce klienta 1
- Otázky týkající se podstaty člověka 1

DISKUZE

V teoretické části jsem podrobně popsala vše, co s etikou a problematikou etiky jako výukového předmětu v rámci přípravy sociálních pracovníků souvisí. Mohu zhodnotit, že všechna důležitá etická témata, která jsem charakterizovala v teoretické části práce, jsou na daných školách vyučována. Na každé škole jsou daná témata samozřejmě vyučována na základě obdobné literatury, avšak na některých do posledních detailů, na jiných pouze okrajově. Každý člověk je individualita a každý vyučující také vyučuje dle jiných (vlastních) standardů. V práci jsou teoreticky uvedeny metody a formy výuky, kterými by se vyučující (alespoň v základu) měli řídit.

Poté, co jsem analyzovala sylaby, musím konstatovat, že sylaby korespondují s požadavky Asociace vzdělavatelů v sociální práci. Tyto požadavky zdůrazňují, že cílem výuky etiky je vést studenta k rozeznání etických problémů, které praxe přináší, ke schopnosti specifikovat a formulovat odůvodněné cesty k jejich řešení a ke kritické orientaci v etických kodexech a lidskoprávních dokumentech. Na toto vše se snaží dle sylabů, vyučující své studenty připravit. Je však skutečně možné na základě standardů stanovených Asociací vzdělavatelů v sociální práci studenty a budoucí sociální pracovníky dostatečně připravit a provést širokým spektrem etických problémů, které praxe přináší? Podle Asociace by výuka etiky měla být zařazována do prvních ročníků škol s výukou 6 základních témat etiky. Pro pochopení studenta o čem vlastně etika je, to je pravděpodobně dostatečné penzum. Pro pochopení širších souvislostí nad teoretický rámec však, podle mého názoru, nikoli. V průběhu pyramidálního studia na vyšší či vysoké škole, které postupuje laicky řečeno od širokého rozsahu předmětů k nejužším si student teprve v průběhu druhého a třetího ročníku uvědomí, jak důležité je morálně přistupovat k určitým problematikám souvisejícím s jeho budoucím povoláním. Pokud tedy máme zařazen předmět etika do prvního ročníku, student se již těžko bude vracet k obecným a základním tématům absolvovaného předmětu. Pravděpodobně se v paměti bude vracet k nastíněným problematikám a dilematům, které si při obecném studiu etiky zapamatoval. Myslím si, že každý student, který se rozhodl studovat obor, který ho má naučit pomáhat druhým by nejvíce ocenil výuku předmětu etika i v následujících semestrech či ročnících.

Dle Asociace by měla výuce etiky předcházet výuka filozofie. V některých případech je výuka etiky s výukou filozofie spojena, což mírně odporuje standardům Asociace. Spojení filozofie a etiky v jeden předmět je pro studenty přínosnějším postupem školy, než aby filozofie byla z výuky vynechána zcela. Asociace vzdělavatelů v sociální práci ve svých standardech výuky totiž neuvádí, že takové spojení předmětů je nepřijatelné. Asociace také doporučuje zadání seminární písemné práce studentům, což také většina škol dodržuje. Seminární práci nezadává: Evangelická akademie, Vyšší odborná škola sociálně právní, Ostravská Univerzita a Vyšší odborná škola knihovnických, informačních a sociálních služeb. V případě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, kde v sylabech daných předmětů etiky není údaj o seminární práci uveden, mohu z vlastní zkušenosti potvrdit, že seminární práce je zadávána a to jako prioritní úkol směřující k pochopení a absolvování předmětu. Zároveň 6 základních témat, které Asociace uvádí jako doporučená, je obvykle vyučováno. Doporučená témata (jak je uvedeno výše ve výčtu) jsou v seznamu vyučovaných témat nejčastěji uváděna na prvních místech téměř všech analyzovaných škol.

Výsledky analýzy zároveň ukázaly, že nejpřehlednější a nejkompaktnější sylabus má Ostravská univerzita, naopak nejméně kvalitní sylabus s minimem údajů má Vyšší odborná škola sociálně právní. Nejpřehlednější a nejkompaktnější sylabus však neznamená bezchybnou výuku etiky v rámci přípravy sociálních pracovníků a zároveň neznamená dodržování standardů stanovených Asociací. Jak již bylo uvedeno výše, například Ostravská Univerzita měla dle výzkumu nejpřehlednější a nejkompaktnější sylabus, na druhou stranu však nespĺňuje doporučený standard Asociace a to zadání seminární práce.

Poté, co jsem shromáždila všechny potřebné informace, jsem zpracovala ideální sylabus etického předmětu pro školu, která je řádným členem Asociace vzdělavatelů v sociální práci.

Sylabus předmětu

Název předmětu: **Etika**

Jméno vyučujícího: Doc. Tomáš Moudrý, Ph.D.

Zkratka předmětu: ET

Počet kreditů: 2

Počet vyučovaných hodin týdně: 2 (12 vyučovacích týdnů)

Forma výuky: přednáška (není vyžadováno žádné procento účasti)

Seminární práce: ano, téma je přidělováno na první přednášce

Způsob ukončení: zkouška

Forma zkoušky: písemný test + ústní zkouška

Cílem předmětu Etika je vést studenta k rozeznání etických problémů, které praxe přináší, ke schopnosti specifikovat a formulovat odůvodněné cesty k jejich řešení a ke kritické orientaci v etických kodexech. Student by měl disponovat schopností reflektovat chování, jednání, postoje, motivy a povahu lidí z hlediska morální kvality.

Pro splnění předmětu musí student odevzdat písemnou seminární práci, přičemž téma, požadavky a termín odevzdání práce je sdělen na první přednášce. Výuka probíhá formou přednášek, které student navštěvovat nemusí, avšak je mu to důrazně doporučeno. Závěrečná známka se skládá z výsledků písemného testu, na základě jehož splnění je student připuštěn k ústní zkoušce, která tvoří 60 % výsledné známky.

V jednotlivých vyučovacích dvouhodinách budou v následujícím pořadí vyučována tato témata:

1. Vybrané pojmy etiky (morálka, kodex, dobro, správnost, povinnost, autonomie, hodnota, ctnost, účel, prostředek, spravedlnost, svědomí, vina),
2. Základní definice etiky (rozdělení etiky, vztah etiky k dalším disciplínám, např. k sociální práci, psychologii, právu, antropologii, religionistice),
3. Etické normy a způsoby jejich vzniku,
4. Situační etika, nové koncepce etiky,

5. Základní etické teorie 1 (etika ctností, hédonismus, utilitarismus, přirozený zákon),
6. Základní etické teorie 2 (společenská smlouva, etika povinnosti, etika spravedlnosti, etika péče),
7. Etika v sociální práci 1 (profesní etika, etické aspekty sociální práce, hodnoty v sociální práci),
8. Etika v sociální práci 2 (etické kodexy v sociální práci a příslušné české i mezinárodní lidskoprávní dokumenty, etická dilemata v sociální práci),
9. Lidská práva jako rozhraní práva a mravnosti,
10. Morální přesvědčení a etické kodexy společnosti a globálního světa,
11. Etika světových náboženství,
12. Etické otázky umírání, smrti, eutanázie, interrupce, porodu, potratu.

Základní povinná literatura:

1. ANZENBACHER, Arno. *Úvod do etiky*. 2. vyd. Praha: Academia, 2001. 292 s. ISBN 80-200-0917-5.
2. NEČASOVÁ, Mirka. *Úvod do filozofie a etiky sociální práce*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2001. 98 s. ISBN 80-210-2673-1.
3. MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Metody a řízení sociální práce*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007. 312 s. ISBN 978-80-7367-502-8.
4. FISCHER, Ondřej., MILFAIT, René. *Etika pro sociální práci*. 1. vyd. Praha: Jabok, 2008. 248 s. ISBN 978-80-904137-3-3.
5. JANKOVSKÝ, Jiří. *Etika pro pomáhající profese*. 1. vyd. Praha: Triton, 2000. 223 s. ISBN 80-7254-329-6.

Doporučená rozšiřující literatura:

1. VESELSKÝ, Pavel. *Filozofie a etika sociální práce*. Olomouc: UP v Olomouci, 2008. 80 s. ISBN 978-80-244-2087-5.
2. ROBINSON, Dave; GARRATT, Chris. *Seznamte se...Etika*. Praha: Portál, 2004. 175 s. ISBN 80-7178-941-0.

3. MUNZAROV, Marta. *Zdravotnická etika od A do Z*. Praha: Grada Publishing, 2005. 153 s. ISBN 978-80-247-1024-2.
4. FUCHS, Eric. *Co dělá naše jednání dobrým?* Praha: Mlýn, 1995. 173 s. ISBN 80-86498-03-4.
5. BUŽGOVÁ, Radka. *Etika ve zdravotnictví*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2008. 102 s. ISBN 978-80-7368-501-0.

Tento sylabus je kompletní, nechybí v něm žádné důležité informace, jako tomu bylo u většiny sylabů analyzovaných škol. Jeho implementace není složitá – škola, která by se jím chtěla řídit umístí informačního průvodce předmětem na internetové stránky školy s přístupem pro všechny studenty. Vyučující při úvodní přednášce seznámí studenty s průběhem výuky a prioritními body sylabu.

Sylabus předmětu by měl být volně přístupný na internetových stránkách školy, nejen pro studenty či vyučující. Takto zpřístupněná informace o způsobu výuky etiky a obdobných předmětů vzbuzuje pozitivní náhled na vysokou školu u zájemců o studium nebo u nově přijatých studentů, kteří se chtějí s předstihem připravit na daný předmět.

ZÁVĚR

Aristoteles řekl: „Ten, kdo není schopen žít ve společnosti nebo ji neshledává pro sebe dostatečnou, je buď zvíře, nebo bůh. Ti, kdo jsou podřízeni, se bouří, aby se stali rovnými. Ti, kdo jsou rovní, se bouří, aby se stali nadřazenými. Dokonalý člověk je nejlepší z živočichů, pokud je ale oddělen od zákona a spravedlnosti, je nejhorší ze zvířat.“

William Cuppy řekl: „Etika znamená, že se chováme o něco lépe, než je absolutně nutné.“

Je velice důležité, aby se lidé chovali podle svého svědomí a morálních zásad. Cítění svědomí a morálky má každý člověk jiné, ale ti, kteří pracují v sociálních službách, pomáhají starým, nemocným a postiženým lidem, by měli etické normy a kodexy ctít nejvíce.

Ve své závěrečné bakalářské práci jsem v teoretické části popsala etiku a všechny prvky, které s ní souvisí (konflikty, argumentaci, komunikaci apod.). Také jsem charakterizovala výuku na vysokých školách, principy vzdělávání a standardy Asociace vzdělavatelů v sociální praxi.

V praktické části jsem popsala proces získávání a zpracování informací o strategiích výuky na školách, které jsou členy Asociace. Některé školy mi odmítly sylabus zaslat s tím, že tento dokument poskytují pouze studentům, že jej nechtějí distribuovat veřejnosti, jiné školy projevily svou nedůvěryhodnost tím, že e-mailový ani telefonický kontakt uvedený na jejich webových stránkách nefungoval, jiné školy žádný sylabus nemají. Avšak z těch, kteří mi sylabus zaslali, jsem zpracovala analýzu, na základě které jsem mohla konstatovat, že členové Asociace etiku vyučují dle norem a standardů. Avšak u všech sylabů jsem našla nedostatky (chybějící informace, nepřehledný dokument). Proto jsem zpracovala potenciálně ideální sylabus pro Etiku vyučovanou členem Asociace. Tento sylabus má výhodu v tom, že vychází z hodnocení mnoha různých sylabů, proto se mohl vyvarovat chyb. Obsahuje všechny důležité informace, nezapomíná studenty informovat o ničem. Pokud si ho studenti přečtou, získají komplexní a podrobnou představu o tom, co se bude v předmětu vyučovat, jaké jsou požadavky na splnění předmětu, jaké knihy by si mohl (dopředu) sehnat či nastudovat.

Považuji všechny cíle, které jsem v úvodu práce stanovila za splněné, a proto se domnívám, že tato práce poskytuje ucelený pohled na problematiku etiky jako výukového předmětu v rámci profesní přípravy sociálních pracovníků.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

- [1] THOMPSON, Mel. *Přehled etiky*. Praha: Portál, 2004. 167 s. ISBN 978-80-717-8806-5.
- [2] JANKOVSKÝ, Jiří. *Etika pro pomáhající profese*. 1. vyd. Praha: Triton, 2003. 223 s. ISBN 80-7254-329-6.
- [3] DESPINOZA, Benedictus. *The Ethics*. Teddington: Echo, 2006. 156 s. ISBN 1-40680-683-8.
- [4] MUNZAROVÁ, Marta. *Zdravotnická etika od A do Z*. Praha: Grada Publishing, 2005. 153 s. ISBN 978-80-247-1024-2.
- [5] PTÁČEK, Radek. *Etika a komunikace v medicíně*. Praha: Grada Publishing, 2011. 528 s. ISBN 978-80-247-3976-2.
- [6] ČIPÁKOVÁ, Jana. *Etika: základní etické předpoklady a formy chování v pracovním a společenském styku*. Praha: Sting, 2005. 48 s. ISBN 80-8634-249-2.
- [7] SEKNIČKA, Pavel. *Etické řízení ve firmě*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2007. 168 s. ISBN 978-80-247-1621-3.
- [8] JANKOVSKÝ, Jiří. Význam etických aspektů práce. *Sociální práce*. 2004. 4, s. 54 – 61. ISSN 1213-624.
- [9] BUBER, Martin. *Já a ty*. Praha: Kalich, 2005. 164 s. ISBN 80-7017-020-4.
- [10] FISCHER, Ondřej; MILFAIT, René. *Etika pro sociální práci*. 1. vyd. Praha: JABOK – Vyšší odborná škola sociálně pedagogická a teologická, 2008. 223 s. ISBN 978-80-904137-3-3
- [11] FLETCHER, Joseph. *Situační etika: nová morálka*. Praha: Kalich, 2009. 247 s. ISBN 80-7017-126-X.
- [12] VÝROST, Jozef. *Sociální psychologie*. Praha: Grada Publishing, 2008. 408 s. ISBN 978-80-247-1428-8.
- [13] NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti*. 2. vyd. Praha: Academia, 1997. 333 s. ISBN 80-200-0628-1.

- [14] SMEJKAL, Vladimír. *Lexikon společenského chování*. Praha: Grada Publishing, 2011. 272 s. ISBN 80-2473-649-7.
- [15] MIKULÁŠTÍK, Milan. *Komunikační dovednosti v praxi*. 2. vyd. Praha: Grada Publishing, 2010. 328 s. ISBN 978-80-247-2339-6.
- [16] ELLIS, Albert. *Grundlagen und Methoden der Rational-Emotiven Verhaltenstherapie*. Stuttgart: Klett-Cotta, 2008. 374 s. ISBN: 978-3-608-89079-2.
- [17] THIELE, Albert. *Jak na špinavé triky a útoky v komunikaci*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2010. 240 s. ISBN 978-80-247-3310-4.
- [18] PRAŠKO, Jan, PRAŠKOVÁ, Hana. *Asertivitou proti stresu*. Grada Publishing, 1997. 277 s. ISBN 978-80-2471-697-6.
- [19] SEMRÁDOVÁ, Ilona. *Etika: Tradiční etické problémy a soudobé diskuse v etice*. Praha: Gaudeamus, 1993. 100 s. ISBN 80-7041-852-4.
- [20] PLAMÍNEK, Jiří. *Konflikty a vyjednávání*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2009. 136 s. ISBN 978-8-247-2944-2.
- [21] SAK, Petr. *Člověk a vzdělání v informační společnosti*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. 296 s. ISBN 978-80-7367-230-0.
- [22] SINGER, Peter. *Practical ethics*. New York: Cambridge, 2011. 337 s. ISBN 978-0-521-88141-8.
- [23] DEVITO, Joseph. *Základy mezilidské komunikace*. 6. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008. 512 s. ISBN 978-80-247-2018-0.
- [24] POJMAN, Louis; FIESER, James. *Ethics*. Belmont: Nelson, 2009. 236 s. ISBN 978-0-495-50235-7.
- [25] PETTY, Geoffrey. *Moderní vyučování*. 1. vyd. Praha: Portál, 1996. 380 s. ISBN 80-7178-070-7.
- [26] ŠIMA, Karel; PABIAN, Petr; PRUDKÝ, Libor. *České vysoké školství*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2010. 168 s. ISBN 978-80-247-3009-7.
- [27] NAVRÁTIL, Pavel. *Teorie a metody sociální práce*. Brno: Marek Zeman, 2001. 168 s. ISBN 80-903070-0-0.
- [28] Česká republika. *Zákon o sociálních službách*. In: 108/2006. 2006. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/7372/108_2006_Sb.pdf.

- [29] MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. 384 s. ISBN 80-7178-548-2.
- [30] *Asociace vzdělavatelů v sociální práci* [online]. 2009 [cit. 2011-10-01]. Dostupné <http://www.asvsp.org/index.php>.
- [31] Minimální standard vzdělávání v sociální práci ASVSP. *Sociální práce*. 2003. 1, s. 24 – 32. ISSN 1213-624.

SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ

Seznam obrázků

Obr. 1. Vztah morálky a etiky	10
Obr. 2. Ctnosti a vady	14
Obr. 3. Umění vysvětlovat.....	21

Seznam tabulek

Tab. 1. Oslovené školy	37
Tab. 2. Názvy předmětů	40
Tab. 3. Způsob zakončení předmětu	41
Tab. 4. Forma výuky	42
Tab. 5. Počet hodin výuky	43
Tab. 6. Typ zkoušky	44
Tab. 7. Seminární práce	45
Tab. 8. Docházka	46
Tab. 9. Počet knih povinné literatury	47
Tab. 10. Povinná literatura	49
Tab. 11. Počet vyučovaných témat jednotlivých škol	50

Seznam grafů

Graf 1. Analýza návratnosti sylabů	38
Graf 2. Porovnání počtu knih povinné literatury jednotlivých škol	48
Graf 3. Porovnání počtu knih povinné literatury jednotlivých škol	51

KLÍČOVÁ SLOVA

Asociace vzdělavatelů v sociální práci

Etika

Sociální pracovník

Sylabus

Výuka

PŘÍLOHY

Příloha A – Seznam členů ASVSP

Řádní členové ASVSP:

Masarykova univerzita, Katedra sociální politiky a sociální práce Fakulty sociálních studií, obor Sociální politika a sociální práce

Joštova 10, 602 00 Brno

www: <http://www.fss.muni.cz/struktura/katedry/spsp/>

e-mail: necasova@fss.muni.cz

kontaktní osoba: PhDr. Mirka Nečasová, Ph.D.

Vyšší odborná škola sociální a teologická – Dorkas, Olomouc, obor Sociální a diakonická práce

Blažejské nám. 9, 772 00 Olomouc

www: <http://www.dorkas.cz>

e-mail: info@dorkas.cz a zastupce@dorkas.cz

kontaktní osoba: Mgr. Jitka Dvořáková

Ostravská Univerzita, Fakulta sociálních studií, obor Sociální práce

Fráni Šrámka 3, 709 00 Ostrava – Mariánské Hory

www: <http://fss.osu.cz>

e-mail: oldrich.chytil@osu.cz, alice.gojova@osu.cz

Kontaktní osoby: Doc. PaedDr. Oldřich Chytil, Ph.D.; PhDr. Alice Gojová, Ph.D.

Vyšší odborná škola sociálně právní, obor Sociální práce

Jasmínová 3166/37a (dříve Jahodová 2800/44), 106 00 Praha

www: <http://www.vossp.cz>

e-mail: skola@vossp.cz a bosakova@vossp.cz

kontaktní osoba: PhDr. Alice Bosáková

Jabok – Vyšší odborná škola sociálně pedagogická a teologická, obor Sociální pedagogika a teologie

Salmovská 8, 120 00 Praha 2

www: <http://www.jabok.cz>

e-mail: jabok@jabok.cz a vorlova@jabok.cz

Kontaktní osoba: Dr. Marie Vorlová

Vyšší odborná škola pedagogická a sociální, obor Sociální pedagogika

Evropská 33, 166 23 Praha 6

www: <http://www.pedevropska.cz>

e-mail: castka@pedevropska.cz

kontaktní osoba: Ing. Tomáš Částka

Vyšší odborná škola sociální, obor Sociální práce

Karasova 16, Ostrava – Mariánské Hory, 709 00

www: <http://www.voss-ova.cz>

e-mail: vera.pistekova@voss-ova.cz

kontaktní osoba: Mgr. Věra Pištěková

Vyšší odborná škola sociální Prachatice, obor Sociální práce

Zahradní 249, 383 22 Prachatice

www: <http://www.spgspt.cz>

e-mail: JanaSimeckova@seznam.cz nebo vosp@seznam.cz

kontaktní osoba: Mgr. Jana Šimečková

Evangelická akademie, Vyšší odborná škola sociálně právní, obor Sociálně právní činnost

Opletalova 6, 602 00 Brno

www: <http://www.eabrno.cz>

e-mail: vybiral@cdkbrno.cz

kontaktní osoba: Mgr. Jan Vybíral

Soukromá vyšší odborná škola sociální Jihlava, obor Sociální práce

Matky Boží 15, 586 01 Jihlava

www: <http://www.svoss.cz>

e-mail: jana.dvorakova@svoss.cz

Kontaktní osoba: Mgr. Jana Dvořáková

CARITAS – Vyšší odborná škola sociální Olomouc, obory Charitativní a sociální práce, Sociální a humanitární práce

Nám. Republiky 3, 779 00 Olomouc

www: <http://www.caritas-vos.cz>

e-mail: skola@caritas-vos.cz a Martin.Bednar@caritas-vos.cz

kontaktní osoba: Mgr. Martin Bednář, Ph.D.

Obchodní akademie, Střední odborná škola knihovnická a Vyšší odborná škola knihovnických, informačních a sociálních služeb, obor Sociální práce

Kotlářská 9, 611 53 Brno

www: <http://www.oakobrno.cz>

e-mail: thielova@oakobrno.cz

kontaktní osoba: PhDr. Hana Thielová

Vyšší odborná škola a Střední škola technická Česká Třebová, obor Sociální práce

Habrmanova 1540, 560 02 Česká Třebová

www: <http://www.vda.cz>

e-mail: astransky@vda.cz

kontaktní osoba: Ing. Aleš Stránský

Evangelická akademie – Vyšší odborná škola sociální práce a střední odborná škola, obor Sociální práce

Hrusická 2537/7, 141 00 Praha 4 – Spořilov
www: <http://www.eapraha.cz>
e-mail: skola@eapraha.cz, rollova@eapraha.cz
Kontaktní osoba: PhDr. Jarmila Rollová

Jihočeská Univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, obor Rehabilitační – psychosociální péče o postižené děti, dospělé a staré osoby, obor Sociální práce ve veřejné správě

Jírovцова 24/1347, 370 04 České Budějovice
www: <http://www.zsf.jcu.cz>
e-mail: mojzis@zsf.jcu.cz
kontaktní osoba: doc. PhDr. Adéla Mojžíšová, Ph.D.

Univerzita Palackého, Katedra sociologie a andragogiky FF, obor Sociální práce

tř. Svobody 26, 771 41 Olomouc
www: <http://www.ksoc.upol.cz>
e-mail: eva.klimentova@upol.cz
Kontaktní osoba: Mgr. Eva Klimentová, Ph.D

Univerzita Hradec Králové, Ústav sociální práce

Rokitanského 62, 500 03 Hradec Králové
www: <http://www.uhk.cz>
e-mail: radka.janebova@uhk.cz a zuzana.truhlarova@uhk.cz
kontaktní osoby: Mgr. Radka Janebová, Ph.D., Mgr. Zuzana Truhlářová, Ph.D.

Vyšší odborná škola ekonomická, sociální a zdravotnická, Obchodní akademie, Střední pedagogická škola a Střední zdravotnická škola Most

Zd. Fibicha 2778, 434 01 Most
www: <http://www.vos-sosmost.cz>
e-mail: skola@vos-sosmost.cz a vesela@vos-sosmost.cz
kontaktní osoba: Mgr. Karla Veselá

Jihočeská Univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta, Sociální a charitativní práce

Kněžská 8, 370 01 České Budějovice
www: <http://www.tf.jcu.cz>
e-mail: kristan@tf.jcu.cz
kontaktní osoba: Dr. Ing. Alois Křišťan, ThD.

Technická univerzita v Liberci, Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická, Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Studentská 2, 461 17 Liberec
www: <http://www.tul.cz>
e-mail: ilona.pesatova@tul.cz a Lenka.Nadvornikova@tul.cz
kontaktní osoby: Doc. PaedDr. Ilona Pešatová, Ph.D., Mgr. Lenka Nádvořníková

Vyšší odborná škola, obor Sociální práce

Karla IV. 13, 531 68 Pardubice

www: <http://www.spse.cz>

e-mail: levagabriela@seznam.cz

kontaktní osoba: Mgr. Gabriela Levá

Střední škola sociální „PERSPEKTIVA“ a Vyšší odborná škola s.r.o., obor Sociální práce

Mírová 218/6, 417 03 Dubí – Pozorka

www: <http://www.skola-perspektiva.cz>

e-mail: sdruzeni@skola-perspektiva.cz a ledol@seznam.cz

kontaktní osoba: Ing. Lenka Venclová

Evangelikální teologický seminář, Vyšší odborná škola teologická a sociální, studijní program teologická a pastorační činnost

Stoliňská 2417/41a, 193 00 Praha 9

www: <http://etspraha.cz>

e-mail: a.hermanova@email.cz

kontaktní osoba: PhDr. Alena Heřmanová

Mimořádní členové ASVSP:

Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Katedra sociální práce ESF

Moskevská 54, 400 01 Ústí nad Labem

www: <http://fse1.ujep.cz>

e-mail: radka.michelova@ujep.cz

kontaktní osoba: Mgr. Radka Michelová

Univerzita Karlova, Katedra sociální práce FF, obor Sociální práce

U kříže, 150 00 Praha 5 – Jinonice

www: <http://socp.ff.cuni.cz>

e-mail: hana.pazlarova@ff.cuni.cz

kontaktní osoba: PhDr. Hana Pazlarová, PhD.

Přidružení členové ASVSP:

Slezská Univerzita v Opavě, Obchodně podnikatelská fakulta, obor Personalistika a sociální práce

Univerzitní nám. 76, Karviná 733 40

www: <http://www.opf.slu.cz>

e-mail: buryova@opf.slu.cz

kontaktní osoba: Mgr. Ivona Buryová

Západočeská Univerzita v Plzni, Fakulta pedagogická, Katedra pedagogiky

Univerzitní 8, 306 14 Plzeň

www: <http://www.kpg.zcu.cz>
e-mail: karel_mosna@volny.cz
kontaktní osoba: JUDr. Karel Mošna

Ústav veřejné správy a regionální politiky, Slezská Univerzita v Opavě, Fakulta veřejných politik

Hradecká 17, 746 01 Opava
www: www.fvp.slu.cz
e-mail: helena.kolibova@fvp.slu.cz
kontaktní osoba: doc. PhDr. Helena Kolibová CSc.

Vyšší odborná a Střední zdravotnická škola MILLS, obor Sociální práce

Náměstí 5. května 2, 250 88 Čelákovice
www: <http://www.mills.cz>
e-mail: milada.jandova@seznam.cz a mills@cmail.cz
kontaktní osoba: PaedDr. Michaela Myšková

Univerzita Karlova, Husitská teologická fakulta, Katedra psychosociálních věd a etiky, obor Sociální a charitativní práce

Pacovská 350/4, 140 21 Praha 4 – Krč
www: <http://www.htf.cuni.cz>
e-mail: krahulcovab@htf.cuni.cz
kontaktní osoba: Prof. PhDr. Beáta Krahulcová, CSc.

Soukromá vyšší odborná škola územně správní a střední hotelová škola

C. Boudy 1444, 272 01 Kladno
www: <http://www.svoskladno.cz>
e-mail: reditel@svoskladno.cz
Kontaktní osoba: Ing. Věra Kučerová

Univerzita Karlova, Evangelická teologická fakulta, studijní program Pastorační a sociální práce

Černá 9, 115 55 Praha 1
www: <http://web.etf.cuni.cz>
e-mail: basteck.b@tiscali.cz
kontaktní osoba: PhDr. Bohumila Baštecká, PhD.

Univerzita Palackého, Ústav pedagogiky a sociálních studií, Pedagogická fakulta, obor Pedagogika – Sociální práce

Žižkovo nám. 5, 771 40 Olomouc
www: <http://www.upss.cz>
e-mail: skarup@pdfnw.upol.cz
kontaktní osoba: PhDr. Helena Skarupská, PhD.

Univerzita Pardubice, Fakulta zdravotnických studií, obor Pedagogika – Sociální práce

Průmyslová 395, 532 10 Pardubice

www: <http://www.upce.cz/fzs/index.html>

e-mail: zdenka.sandorova@upce.cz

kontaktní osoba: PaedDr. Zdenka Šándorová, PhD.

Příloha B – Standardy ASVSP pro předmět etika

Minimální standard vzdělávání v sociální práci ASVSP (*aktualizace k 24. 3. 2011*)

Minimální standard vzdělávání v sociální práci je výsledkem společné a dlouhodobé spolupráce členů ASVSP. Jeho základním cílem je rozvoj a podpora kvality vzdělávání v sociální práci. Minimální standard není statickým dokumentem, vyvíjí se již od roku 1993 a reaguje na měnící se podmínky.

Minimální standard ASVSP pro výuku sociální práce na úrovni vyššího odborného a vysokoškolského vzdělávání (obsah studia)

Účelem tohoto materiálu je navrhnout minimální soubor studijních disciplín (obsah studia) a zásad studia sociální práce a poskytnout vyšším odborným a vysokým školám sociální práce podporu ve formě konzultace. Konzultaci chápeme jako dialog expertů ASVSP se školami, podporu škol při realizaci minimálního standardu a při řešení souvisejících problémů. Stanovování standardů pro výuku sociální práce chápeme jako dlouhodobý proces, na němž se budou i nadále zainteresované školy účastnit formulováním vlastních představ a kritikou nebo připomínkami k představám jiných.

Základní východiska

Navrhujeme koncepci vyššího odborného, bakalářského a magisterského studia, která předpokládá výkon práce s klienty.

Obsah tříletého pomaturitního studia sociální práce by měl být průběžně přizpůsobován situaci na pracovním trhu tak, aby absolventi byli schopni úspěšné konkurence. Plánování teoretického obsahu studia musí jako jedno z důležitých hodnotících kritérií zahrnovat jeho vztažnost mezi teoretickým studiem a praxí. Komentář k obsahu studia naznačuje, jaká by měla být praktická orientace jednotlivých předmětů.

Absolventi škol sociální práce by měli mít takové teoretické znalosti z psychologie, sociologie, práva, sociální politiky, filozofie, teorie řízení a výzkumné metodologie, takové komunikační a psychosociálně terapeutické dovednosti, takové organizační schopnosti a takový profesionální přehled o sociální problematice, aby byli způsobilí k výkonu práce s klienty, aby po dvouleté praxi byli schopni manažerské činnosti přinejmenším na střední úrovni vedení, aby ve svém regionu dokázali provádět komunitní sociální práci (ovlivňovat sociální politiku) a aby se mohli věnovat výzkumné činnosti.

Komentovaný návrh obsahu studia

Dále uvedená minimální koncepce obsahu studia sociální práce předpokládá, že odbornou kvalifikaci pro samostatný výkon sociální práce je možné získat minimálně tříletým pomaturitním studiem. Tento typ vzdělání je možné v současné době získat studiem na vyšších odborných školách a studiem bakalářských nebo magisterských programů vysokých škol. Koncepce minimálního standardu vzdělávání v sociální práci dále předpokládá, že vedle obecně akceptovaného minima školy studentům nabízejí specifickou část svého studijního programu. V zájmu zajištění průhlednosti vztahu mezi disciplínami, které jsou dány minimálním standardem, a osobitým profilem jednotlivých škol je třeba, aby každá škola sociální práce deklarovala své specifické zaměření v profilu absolventa.

V souladu s míněním ostatních kolegů požadujeme, aby studijní programy, se kterými se školy stávají řádnými členy Asociace, závazně zavedly následující obecné disciplíny s vedeným obsahem pro první fázi nejméně tříletého pomaturitního studia:

Filozofie a etika

Filozofie

Pojetí

Předmět Filozofie uvádí do filozofického myšlení způsobem umožňujícím hlubší proniknutí do povahy vztahu člověka a světa, vztahu člověka k člověku, tedy i do hlubší povahy sociální práce, jejího společenského rozměru a zaměření na člověka. Prostřednictvím vybraných témat seznamuje studenty s filozofickými problémy, které mají význam pro teorii i praxi sociální práce a umožní jim získat kritický náhled na zavedené koncepce. Předmět rovněž ukazuje studentům smysl filozofického tázání obecně a přivádí je k hlubšímu promýšlení cílů sociální práce ve vztahu k vlastnímu životnímu postoji.

Cíl výuky

Cílem předmětu Filozofie je umožnit studentům osvojit si kritické myšlení na základě vybraných témat evropské filozofické tradice a reflektovat vlastní postoje se zřetelem k jejich uplatnění v praxi.

Cílové kompetence

Student rozumí tomu, v čem spočívá filozofický pohled na svět, má elementární přehled o základních etapách evropské filozofie v kontextu kulturně historického vývoje. Dokáže charakterizovat hlavní filozofické problémy a pojmy, které mají vztah k člověku a k sociálně-politickým tématům. Student je schopen rozeznat formální správnost jednoduchých argumentací, vystihnout jejich předpoklady a závěry a aplikovat tuto schopnost v praxi.

Obsah:

- pojem filozofie,
- klíčové otázky a problémy evropské filozofie, se zvláštním přihlédnutím k problematice sociální práce (např. filozofické tázání z oblasti metafyziky, filozofie poznání, logiky, estetiky, filozofie náboženství),

- vybrané otázky filozofické antropologie (např.: člověk jako osoba, tělo, duše, duch; důstojnost člověka; lidská svoboda; člověk ve vztahu; čas a konečnost lidské existence; utrpení a nemoc),
- vybrané otázky sociální a politické filozofie (např.: jednotlivec, společnost, kultura, stát, sociální konflikty, moc a diskriminace, demokracie, totalitarismus, rasismus, lidská práva, práce a volný čas).

Etika

Pojetí

Předmět Etika uvádí do obecné etiky jako do jedné z filozofických disciplín a výrazně ji doplňuje o profesní rozměr a o aplikace na konkrétní etické problémy typické pro sociální práci. Předmět nabízí studentům možnost reflektovat vlastní hodnoty a postoje ve srovnání s hodnotami profesního rámce sociální práce a informovaně přistupovat k řešení etických problémů a dilemat z oblasti praxe sociální práce. Tím předmět přispívá k mravní kompetenci v osobním a profesním životě.

Cíl výuky

Cílem předmětu Etika je vést studenta k rozeznání etických problémů, které praxe přináší, ke schopnosti specifikovat a formulovat odůvodněné cesty k jejich řešení a ke kritické orientaci v etických kodexech a lidskoprávních dokumentech. Vést ke schopnosti reflektovat chování, jednání, postoje, motivy a povahu institučního či strukturálního rámce z hlediska morální kvality.

Cílové kompetence

Student rozumí tomu, v čem spočívá etická reflexe, etický problém či dilema. Je schopen reflektovat profesní i osobní hodnotovou orientaci, posoudit rozličná východiska různých hodnotově postavených etických přístupů a identifikovat je v příslušných právních, lidskoprávních a profesních dokumentech. Orientuje se v hlavních etických teoriích a jejich aplikacích na konkrétní příklady. Je s to zohlednit etické aspekty při hledání zodpovědného rozhodnutí a jednání.

Obsah:

- co je to etika (základní pojmy, jejich vztahy, rozdělení etiky, vztah etiky k dalším disciplínám – např. k sociální práci, psychologii, právu, antropologii, religionistice...),
- vybrané pojmy etiky (např.: dobro, správnost, povinnost, autonomie, hodnota, ctnost, účel, prostředek, spravedlnost, svědomí, vina),
- povaha etických norem a způsoby jejich vzniku a zdůvodnění,
- základní etické teorie a jejich aplikace (např.: etika ctností, hédonismus, utilitarismus, přirozený zákon, společenská smlouva, etika povinnosti, etika spravedlnosti, etika péče),
- etika v sociální práci (profesní etika; etické aspekty sociální práce; hodnoty v sociální práci; etické kodexy v sociální práci a příslušné české i mezinárodní lidskoprávní dokumenty; etická dilemata v sociální práci apod.),
- lidská práva jako rozhraní práva a mravnosti: vztah k zodpovědnostem a povinnostem,
- morální přesvědčení a etické kodexy v kontextu pluralitní a multikulturní společnosti a globálního světa.

Doporučení pro výuku

Výuka filozofie by měla předcházet etice.

Kromě přednášek je vhodné využít pro filozofii i etiku seminární formu výuky, v níž mají studenti prostor pro diskusi, prezentaci samostudia, interpretaci a komentáře nastudovaných textů, práci v malých skupinách apod.

Je vhodné zadávat písemné práce, jejichž obsahem je filozofická nebo etická reflexe vybraného tématu, problému či dilematu zejména v kontextu sociální práce.